

Ἡ ἀλλαγὴ φρουρᾶς Πρώτη περίοδος: 1960-1967

Κώστας Β. Κριμπᾶς

Ἡ θέσπιση μὲ τὸ νόμο 1268.82, γνωστὸ ὡς νόμο Λιάνη-Ρόκου, νέου καθεστώτος, νέας δομῆς στὰ ΑΕΙ μερικὰ ὀλοκληρῶναι τὸ 1982 τὴν πραγματοποιήσῃ τοῦ προγράμματος τὸ ὁποῖο ἐξᾶγγειλαν καὶ γιὰ τὸ ὁποῖο ἀγωνίστηκαν οἱ ἀμερικανο-καὶ ἀγγλοσπουδασμένοι ἐπιστήμονες στὶς ἀρχές τῆς δεκαετίας τοῦ '60. Τότε οἱ ἀγγλοσαξονικῆς πνευματικῆς προέλευσης νέοι ἐπιστήμονες ἀμφισβήτησαν τὴν πνευματικὴ ἡγεμονία ἀπὸ τοὺς κρατοῦντες, κατὰ κύριο λόγο γερμανοσπουδασμένους καὶ κατὰ πλειοψηφία γαλλοσπουδασμένους. Ἡ προβολὴ τῆς νέας δομῆς ἐσφράγισε αὐτὴν τὴν περίοδο: τὸ Τμήμα ὑπῆρξε τὸ σύμβολο, τὸ σημεῖο ἀναφοράς, καὶ τὸ ὄχημα γιὰ τὴ μεταλλαγὴ στὴ γενικότερη ιδεολογικὴ θεώρηση. Στὸ πεδίο μάχης ἀντιπαρατάχθηκαν οἱ ὑποστηρικτές τῆς κλασικῆς κεντροευρωπαϊκῆς δομῆς μὲ τοὺς νεωτεριστὲς ὁπαδοὺς τοῦ Τμήματος.

Νομίζω πὼς ἡ ιδεολογικὴ διάσταση, στὴν ὁποία ἀναφέρομαι, ἀποτελεῖ ἓνα κλειδί γιὰ νὰ κατανοηθεῖ καλύτερα ἡ ἐξέλιξη τῶν θεσμῶν στὴν Ἀνώτατη Παιδεία μας. Ἡ πνευματικὴ μας ἡγεσία, ἡ ὁποία, ἐκπαιδεύεται (ἢ μετεκπαιδεύεται) ἔξω, δὲν ὑπάρχουν ἢ ἔαν ὑπάρχουν ἀποτελοῦν ἐλάχιστη μειοψηφία, ἀποκλειστικὰ ἐσωτερικῆς προέλευσης πνευματικοὶ μας ἡγέτες: δὲν ἔχουμε ἰσχυρὴ, κάπως αὐτόνομη ἰθαγενὴ παράδοση. Μιά τέτοια ιδεολογικὴ διάσταση εἶχα ἐπισημάνει ἀπὸ τὸ 1979 (Ἰδεολογικὲς Ἐπιδράσεις στὴν Ἀνώτατη Παιδεία, Ἀντί, τεύχος 116:24-28). Τότε εἶχα διατυπώσει τὴν ἀκόλουθη ὑπόθεση ἐργασίας:

«Μιά μακροχρόνια θητεία στὴν Ἀνώτατη Παιδεία μοῦ ἐπέτρεψε νὰ συγκεντρώσω τίς πολυάριθμες παρατηρήσεις πού ἔκανα σε ὀρισμένα γενικά συμπεράσματα. Ὄταν συζητιέται ἡ τροποποίηση τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ ἢ τοῦ διοικητικοῦ συστήματος τῶν Α.Ε.Ι. ἢ τῶν Ἐρευνητικῶν Κέντρων εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι συχνὰ κάθε συνομιλητὴς σκέφτεται νὰ μεταφέρει καὶ νὰ ἐφαρμόσει ἐδῶ δομὲς καὶ συστήματα τῆς ξένης χώρας στὴν ὁποία ἐσπούδασε καὶ πού ἴσχυαν τὸν καιρὸ πού ἐσπούδασε. Αὐτὴ ἡ μεταφορά παρουσιάζεται πιὸ ἄμεση καὶ χωρὶς τὴν ἀναγκαία ἀπὸ τὰ ντόπια πράγματα μεταποίησι, ὅσο πιὸ πρόσφατη εἶναι ἡ ἔ-

λευση αυτού που την προτείνει, όσο περισσότερα χρόνια εξήσε στην ξένη χώρα, όσο νεώτερα ηλικιακά ξενιτεύτηκε σ' αυτή τη χώρα, όσο χαμηλότερη εισοδηματικά (και πολιτισμικά) ήταν ή κοινωνική τάξη στην οποία έντασσόταν στην Ελλάδα πριν φύγει για έξω και τέλος όσο οι σπουδές του και ή επακόλουθη πολιτισμική αποτύπωση προήλθε από μία μόνο χώρα.

Δέν πρόκειται πάντοτε, ή τουλάχιστον τις περισσότερες φορές, για έλλειψη ενημέρωσης, τί δηλαδή συμβαίνει τή σύγχρονη εποχή σέ διάφορες χώρες, αλλά για ένα φαινόμενο που προέρχεται από την ισχυρή πολιτισμική αποτύπωση, από μία βαθιά πίστη ότι ή προτεινόμενη μίμηση θα επιφέρει και μία πολιτισμική ανύψωση. Καί τοῦτο γιατί αὐτός που προτείνει αξιολογεί ἐνδόμυχα, σάν ἐπιθυμητή στάθμη, αὐτήν που γνώρισε στήν ὀρισμένη ξένη χώρα που ἐσπούδασε τά χρόνια τῆς φοιτήσῆς του. Μαζί μέ τήν ἰδιαίτερη γνώση μιᾶς ἐπιστήμης ἀποκτᾶται ὄχι μόνο μία ἐπιφανειακή πολιτισμική ἐπίστρωση, ἀλλά δομῆται κι ἕνα ὑποκείμενό τῆς πλέγμα ἀξιών, πεποιθήσεων, στάσεων που καθιστᾶ τόν Ἕλληνα ἐπιστήμονα «ἐξ ἄλλοδαπῆς» φορέα και συχνά ἀπλό μεταφορέα ξένης ἰδεολογίας».

Μέσα ἀπό τά ἀπομνημονεύματα και τίς βιογραφίες ἐπιστημῶν φαίνεται καθαρά αὐτή ή ἀποτύπωση. Εἶναι χαρακτηριστικά κείμενα οἱ «Ἀναμνήσεις 1867-1957» τοῦ Μ. Γεροῦλάνου [Ἀθήναι 1981, Ἔκδοση Ἑλληνικοῦ Λογοτεχνικοῦ και Ἱστορικοῦ Ἀρχείου] και τό «Χτές» τοῦ Ν. Λούρου [Ἀθήναι 1980, Ἔκδοση Ἑλληνικῆς Παιδείας] για νά ἀναφέρω τά πιό πρόσφατα. Πιό ἀμεσα ἴσως διατυπώνεται αὐτή ή ἐπίδραση στή σύντομη αὐτοβιογραφία τοῦ Ρῆγα Νικολαΐδη γραμμένη στά 1918 (Ἑθν. & Καποδ. Παν/μιο Ἀθηνῶν: Βιογραφία Ζώντων Καθηγητῶν, Ἀθήναι 1919 τόμος Α:11).

«Ἡ διαμονή αὐτοῦ... (εἰς Γερμανίαν και Γαλλίαν) ἐγένετο κατά τά μεταξύ τοῦ εἰκοστοῦ και τριακοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας ἡδέα ἔτη, καθ' ἃ ὁ ἄνθρωπος ἀκόρεστος ζητεῖ νά κατανοήσῃ τόν σύμπαντα κόσμον, δε τὸ παρελθόν αὐτοῦ εἶναι βραχύ, τὸ δέ μέλλον φαίνεται αὐτῷ αἰώνιον. Κατά τούς εὐτυχῆς ἐκεῖνους χρόνους τῆς εὐφροσύνης ἐν μέσῳ ἐνονομημένης πολιτείας διατριβῆς αὐτοῦ και τῆς πρὸς χρηστούς και σοφούς ἀνθρώπους ὀμιλίας ή προσοχή και ή μελέτη αὐτοῦ ἐστράφη πρὸς διαμόρφωσιν τῆς περὶ τοῦ κόσμου και τῆς ζωῆς εἰκόνας, ἦν πᾶς ἄνθρωπος πρέπει νά ἔχη, ἵνα ἀσφαλῆς ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ βαδίξῃ».

Μποροῦμε στή νεοελληνική ἱστορία νά ξεχωρίσουμε τρεῖς περιόδους ξένης πολιτισμικῆς ἀποτύπωσης: τήν ἰταλική, τή γερμανογαλλική και ἀπό τό 1960 και ὄσθε τήν ἀρχόμενη ἀμερικανοαγγλική.

Ἡ ἰταλική περίοδος ἦταν και ή μακρύτερη, διάρκεσε ὅλη τήν Τουρκοκρατία και τέλειωσε στόν ἑλλαδικό χώρο και τήν Κωνσταντινούπολη λίγο πρὶν τήν ἐπανάσταση, ἐνῶ στά Ἰόνια νησιά ἔληξε μέ τήν ἐνσωμάτωσή τους (1864). Σέ ἕνα γενικό δείγμα ἑλλήνων συγγραφέων, λογίων, δασκάλων, στοχαστῶν, πνευματικῶν ποιμένων (ὄσοι δηλαδή ἀναφέρονται στή *Νεοελληνική Φιλολογία* τοῦ Κ. Σάθα) βρίσκονται πολλοί που ἔχουν σπουδάσει στήν Ἰταλία, ἀκόμα περισσότεροι που ἔχουν ὑποστει τήν ἰταλική ἐπίδραση διαβάζοντας ἰταλικά κείμενα. Τὸ ποσοστό ὄσων σπούδασαν στήν Ἰταλία κυμαίνεται ἀπό 50% τόν 16ο αἰώνα, σέ 70% τόν 17ο και σέ 35% τόν 18ο ἐνῶ εἶναι 40% στίς ἀρχές τοῦ 19ου (55%, 83%, 44% και 40% εἶναι τά ἀντίστοιχα ποσοστά για τή γενικότερη ἰταλική ἐπίδραση). Τά ἀνάλογα ποσοστά για τή

Γερμανία και τή Γαλλία εἶναι μηδαμινά για τόν 16ο και 17ο αἰώνα και γίνονται σημαντικά μόνο στόν 18ο και στίς ἀρχές τοῦ 19ου (10% και 18% ἀντίστοιχα για χώρα σπουδῆς τῆ Γερμανία 4% και 4%, για τή Γαλλία). Ἡ Γαλλία βέβαια, ὄπως ἐδειξαν οἱ μελέτες τοῦ Κ.Θ. Δημαρᾶ και τῆς σχολῆς του, ἐπαίξε σημαντικότερο ρόλο ἀπ' ὄσο δείχνουν τά ποσοστά αὐτά: Ὅλοι οἱ Φαναριῶτες μάθαιναν γαλλικά στήν ἴδια τήν Πόλη μέ ἰδιωτικούς δασκάλους και τά γαλλικά ἐντυπα ἐπῆρεσαν σημαντικά πολλούς. Ὅπως και νάχει τὸ πράγμα ὁ μέγας ὄγκος τῶν ἰταλοσπουδασμένων (στό Κολέγιο τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου τῆς Ρώμης, στή Φλαγγίνειο τῆς Βενετίας ἀλλά κυριότατα στό Παν/μιο τῆς ΡΑΔΟΒΑ και σέ ἄλλα ἰταλικά πανεπιστήμια ὄπως τῆς ΒΟΛΟΓΝΑ και τῆς ΡΙΣΑ) μειώθηκε ἀπότομα στόν ἑλλαδικό χώρο, στίς ἀρχές τοῦ 19ου αἰώνα, ἐνῶ ἐξακολούθησε στά Ἑπτάνησα μέχρι τά μέσα του. Ἀπό τούς 45 ἑλλήνες καθηγητές τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας τὸ μεγαλύτερο ποσοστό (38%) σπούδασε στήν Ἰταλία ἐνῶ περισσότεροι ἀπό τούς μισούς 13 ξένους καθηγητές ἦταν Ἰταλοί (μερικοί ἀπό αὐτούς ὑπῆρξαν και σημαντικοί ἐπιστήμονες). Μέ τή διάλυση τῆς Ἰόνιας Ἀκαδημίας ἐπικρατεῖ πλήρως σ' ὄλο τόν ἑλληνικό χώρο ή γερμανογαλλική ἐπίδραση.

Τῆ γερμανογαλλική περίοδο μποροῦμε συμβατικά νά ὀριοθετήσουμε ἀπό τόν ἐρχομὸ τοῦ Ὁθῶνα μέχρι τή δεκαετία τοῦ '60. Στό ἄρθρο μου, δημοσιευμένο στό Ἄντι, που ἤδη μνημόνευσα, ἀναφέρονται ὀρισμένα ποσοστά που ἐκφράζουν τήν ἐπίδραση χώρας σπουδῆς σέ διάφορους ἐπιστημονικούς κλάδους και στίς περιοχές τῶν γραμμάτων και τῶν τεχνῶν. Ἡδὲ ἔχω συγκεντρώσει πολὺ περισσότερες πληροφορίες ἀλλά ή ἐργασία δέν ἔχει ἀκόμα περατωθεῖ. Θά μποροῦσε κανεὶς συμπερασματικά νά συνοψίσει ὡς ἔξῃς τά μέχρι τώρα ἀποτελέσματα: Πάνω ἀπό 50% τῶν πανεπιστημιακῶν καθηγητῶν ἔχουν ὑποστει τή γερμανική ἐπίδραση ἐνῶ ὄσοι ἔχουν ὑποστει τή γαλλική ἀνέρχονται μόνο σέ 30%. Ἐλάχιστοι σπούδασαν στήν Ἀγγλία, τή Ρωσία, τήν Ἰταλία ή σέ ἄλλες χώρες.

Αὐτή ή γερμανογαλλική πνευματική κυριαρχία, που ἀποτυπώνεται και στούς θεσμούς μας, στούς νόμους που καθορίζουν, τή δομὴ και τή λειτουργία τῶν Ἑλληνικῶν Ἀνωτάτων Ἰδρυμάτων, φαίνεται νά ἀρχίζει νά διαμνησθητεῖται στίς ἀρχές τῆς δεκαετίας τοῦ '60. Θά προσπαθῆσω νά περιγράψω σύντομα τά σημαντικότερα γεγονότα αὐτῆς τῆς ἀμφισβήτησης που σημάδεψε τήν «ἀλλαγὴ φρουρᾶς» στήν πνευματική μας ἡγεσία, τὸ πέραςμα δηλαδή σέ μία ἀγγλοσαξονική πνευματική ἐπιρροή.

Μία συγκυρία ἐνοικῶν περιστάσεων και γεγονότων ἐπιτρέπει στίς ἀρχές τῆς δεκαετίας τοῦ '60 τὸ σχηματισμὸ μέσ στήν Ἑλλάδα μιᾶς σημαντικῆς σέ ἀριθμὸ ὀμάδας ἐπιστημῶνων που σπούδασαν στίς ΗΠΑ και τήν Ἀγγλία. (Ὅσα πρόσωπα, σπουδασμένα σ' αὐτές τίς χώρες, ἀναφέρονται ὀνομαστικά στό ἄρθρο αὐτό, ὑποδεικνύονται μέ πλάγια γράμματα).

Τὸ 1951 ἰδρύεται ἀπό τόν Γεώργιο Παπανδρέου τὸ ΙΚΥ, ὁ κρατικός ὀργανισμὸς που παρέχει ὑποτροφίες για μεταπτυχιακές σπουδές και στό ἐξωτερικό. Ἀρκετοὶ Ἑλλήνες φεύγουν και σπουδάζουν σέ χώρες ἀγγλικῆς γλώσσας. Ἡ Γερμανία βρίσκεται κάτω ἀπό ξένη, συμμαχική, κατοχή και ἔχει καταστραφεῖ ἀπό τούς ἀεροπορικούς βομβαρδισμούς και τίς χερσαίες πολεμικές ἐπιχειρήσεις. Εἶναι ὀικονομικά ἀποδιοργανωμένη και θά κάνει χρόνια νά συνέλθει. Ἡ Γαλλία συναθροίζει κυρίως τούς ἐκπροσώπους τῆς ἠττημένης παράταξης τῆς ἐμφύλιας ἀναμέτρησης. Ἐκατὸν πενήντα γαλλικές ὑποτροφίες δίνονται, χάρις

στον Octave Merlier, σέ Έλληνες, πολλοί από τους οποίους είναι σήμερα διαπρεπείς επιστήμονες και διανοούμενοι, μεταξύ τους συγκαταλέγονται ο Ι. Ξενάκης, ο Γ. Κανδύλης, ο Κ. Άξελος, ο Κ. Καστοριάδης, ο Α. Προβελέγγιος κι ο Ν. Σβορώνος. Θά γυρίσουν όμως στην Έλλάδα, αν και όσοι γυρίσουν, μετά τό 1975. Άλλωστε τόσο ή Άγγλία όσο και, κυριότατα, οί ΗΠΑ άπολαμβάνουν ένα ιδιαίτερο γόητρο. Πρώτα γιατί δέν υπέστησαν ξένη κατοχή, όπως ή Γαλλία. Μετά γιατί ή «μετωπική» έρευνα και ή σύγχρονη επιστήμη δημιουργούνται σ' αυτές τις χώρες. Οί ΗΠΑ, πού όχι μόνο δέν υπέστησαν καταστροφές από τόν πόλεμο αλλά ανάπτυξαν χάρις σ' αυτόν και ή βιομηχανία τους, φαίνεται νά έχουν άπερίοριστες τεχνολογικές και οικονομικές δυνατότητες.

Οί Έλληνες σπουδαστές δέν φεύγουν μόνο χάρις στό ΙΚΥ. Υπάρχει και ή International Cooperation Administration, πού άποτελεί τό έν Άμερικη σκέλος της Τεχνικής Βοήθειας. Υπάρχουν και οί ύποτροφίες τών άμερικανικών πανεπιστημίων (οί άπόφοιτοι τού Κολεγίου Άθηνών άπολαμβάνουν ειδικών προνομίων), υπάρχουν άργότερα οί ύποτροφίες τού ιδρύματος Fulbright, τού British Council. Οί συγγενείς από τήν όμογένεια περιθάλλουν και διευκολύνουν οικονομικά Έλληνες σπουδαστές στις μεγάλες πόλεις τών ΗΠΑ. Στά 1966 άπαριθμούνται 77 Έλληνες μέλη τού επιστημονικού προσωπικού (Καθηγητές, διδάκτορες ή πού τελειώνουν ή διδακτορική τους διατριβή, εργαζόμενοι σέ μερικά γνωστά πανεπιστήμια τών βορειοδυτικών πολιτειών τών ΗΠΑ σέ κλάδους θετικών επιστημών και τεχνολογίας. Ο κατάλογος αυτός πολύ άπέχει από τού νά είναι έξαντλητικός.

Τό 1961 είναι τό έτος της έλευσης στην Έλλάδα τού Άνδρέα Παπανδρέου. Μέ τή λαμπρή άκαδημαϊκή του σταδιοδρομία στις ΗΠΑ, τίς ήγετικές του ικανότητες και τήν κοινωνική του θέση στό πολιτικό κατεστημένο της χώρας, αυτόματα θεωρείται ήγέτης της ομάδας τών άμερικανών και άγγλοσπουδασμένων. Ήδη από τό 1959-1960 είχε μελετήσει τήν οικονομική ανάπτυξη της Έλλάδας ως μέλος της άποστολής Fulbright-Guggenheim. Τό 1961 όμως διορίζεται, από τόν τότε πρωθυπουργό Κωσταντίνο Καραμανλή, Πρόεδρος τού Διοικητικού Συμβουλίου και Γενικός Έπιστημονικός Διευθυντής τού Κέντρου Οικονομικών Έρευνών (του μετέπειτα ΚΕΠΕ), τό όποιο ύπαγόταν τότε στην Άκαδημία Άθηνών. Πρόκειται γιά μιά προσπάθεια όργάνωσης ομάδας μελετητών της ελληνικής οικονομίας και σχεδιαστών οικονομικού προγραμματισμού. Ο Άνδρέας Παπανδρέου προσκαλεί άμερικανούς έμπειρογώμονες. Μαζί του από τίς ΗΠΑ έρχονται έλάχιστοι Έλληνες: ο Άδαμάντιος Πεπελάσης (ως οικονομικός σύμβουλος της Τράπεζας της Ελλάδος και μετέπειτα Υποδιοικητής της ΑΤΕ) και ο Γιώργος Κουτσουμάρης (πού θά διαδεχτεί τόν Α. Παπανδρέου στό ΚΕΠΕ).

Συγχρόνως ο Άνδρέας Παπανδρέου διορίζεται Οικονομικός Σύμβουλος στην Τράπεζα της Ελλάδος (1962) και άρχίζει άρκετά νωρίς νά ενδιαφέρεται όχι μόνο γιά τά οικονομικά της Ελλάδος αλλά και γιά τήν όργάνωση τών σπουδών στα οικονομικά. Γράφει άργότερα ένα άρθρο γιά τό πώς βλέπει τήν όργάνωση αυτών τών σπουδών και προκαλεί τήν άμεση αντίδραση τών Οικονομολόγων Καθηγητών, μεταξύ τών όποιών συγκαταλέγεται κι ο Χρυσός Ευελπίδης, πού τού άπαντά, αν και βρίσκεται στην ίδια παράταξη μέ τόν Γεώργιο Παπανδρέου. Στόν Άνδρέα Παπανδρέου φαίνεται ότι ανήκει και ή πατρότητα της ιδέας νά όργανωθεί ένα «Άττικό Πανεπιστήμιο», πού θά συγκεντρώσει

τίς έκτός τών τειχών τού «Άθήνησι» σχολές. Τό 1964 ο Α. Παπανδρέου εκλέγεται βουλευτής και στην Κυβέρνηση τού πατέρα του Γεωργίου Παπανδρέου όρίζεται άναπληρωτής ύπουργός Συντονισμού. Μέ αυτή του τήν ιδιότητα άσχολεϊται άμεσα και μέ τά θέματα της Άνώτατης Παιδείας διοργανώνοντας τό πρώτο συνέδριο γιά τήν ίδρυση τού Πανεπιστημίου Πατρών.

Άπό τό 1958 έχει ίδρυθει ή Έλληνική Έπιτροπή Άτομικής Ένεργειας (ΕΕΑΕ). Άπό τό άρχικό άπλό γραφείο πού τή στεγάσει στην όδό Πατριάρχου Ίωακείμ, μετακομίζει γρήγορα στό έρευνητικό της κέντρο της Άγίας Παρασκευής, τό Δημόκριτο. Τό 1960-1961 άρχίζει ή λειτουργία τού αντίδραστήρα. Μέχρι τό 1964 έχει έπιστρέψει από τήν Έσπερία και έχει προσληφθει ή μεγάλη μάζα τών επιστημόνων έρευνητών, (φυσικών, χημικών, βιοχημικών, βιολόγων κ.ά.) πού άποτελέσαν τή ραχοκοκαλιά του (ο Α. Κωστίκας, ο Ν. Γιάσογλου, ο Σπ. Γεωργόπουλος, ή Χ. Ζιούδρου, ο Ι. Πετρόπουλος, ο Γ. Γρηγορίου, ο Ν. Γάγγας και άλλοι). Ο Δημόκριτος άπέτέλεσε μιά φιλόξενη άποθήκη επιστημόνων, κυρίως άμερικανοσπουδασμένων, οί όποιοι μόρρεσαν εργαζόμενοι «ύπό συνθήκες θερμοκηπίου» (αν κανείς τίς συγκρίνει μέ εκείνες τών ΑΕΙ τότε) νά παραμείνουν ένεργοί στους τομείς τους. Άπό αυτήν τήν άποθήκη άντλησαν κατ' έπανόληψη τά πανεπιστήμια μελλοντικούς καθηγητές τους. Όταν όμως οί έρευνητές αυτοί επέστρεψαν από τά ξένα δέν ύπήρχαν «άνοιχτες» θέσεις γι' αυτούς στα πανεπιστήμια. Δέν ύπήρχαν μή «ύπηρετικές» διαβαθμίσεις στην άκαδημαϊκή ιεραρχία. Ο άριθμός τών καθηγητικών έδρών ήταν περιορισμένος παρ' όλη τή μεγάλη αύξηση τού άριθμού τών φοιτητών. Νέα ιδρύματα δέν είχαν άκόμα άρχίσει νά λειτουργούν. Άλλά κι αυτές οί σχετικά όλιγάριθμες έδρες ήταν κατειλημμένες από περισσότερο ή λιγότερο «ίσχυρους», στην πανεπιστημιακή κοινότητα και κυρίως στην ελληνική κοινωνία, καθηγητές. Ο Δημόκριτος λοιπόν άπέτέλεσε σημείο συναγωγής και κέντρο διερχόμενων έρευνητών αλλά συνάμα και κάτι παραπάνω, ένα ύποδειγματικό γιά τήν Έλλάδα έρευνητικό κέντρο. Γιά νά έπιτευχθει τούτο έρευσαν άφθονα χρήματα και έγινε άρκετή εκμετάλλευση τού «χόμπυ» της τότε βασίλισσας Φρειδερίκης (ή όποία θέλησε νά προβληθει ως στοχαστής και νά παίξει τό ρόλο τού «πεφωτισμένου δεσπότη»). Δέν είναι καθόλου παράξενο ότι οί πανεπιστημιακοί καθηγητές, τό ελληνικό πνευματικό κατεστημένο (μερικά μέλη του, όπως ο Λεωνίδας Ζέρβας, επιστήμονες διεθνούς κύρους, άλλοι, πάλι, άνθρωποι τελειώς τυχαίοι και άσχετοι) δέν είδαν μέ φιλικό μάτι τήν άδικη αυτή μεταχείριση. Τά πανεπιστημιακά εργαστήρια φυτοζωούσαν, ενώ ο Δημόκριτος εύμεροδσε. Άλλωστε πολλοί πανεπιστημιακοί καθηγητές μικρής έμβέλειας (και αυτοί άποτελούσαν και τήν πλειοψηφία) ένιωσαν φόβο και άνασφάλεια μέ τή σύγκρισή τους μέ τούς νέους άστέρες τού Δημόκριτου. Η συγκέντρωση σημαντικού άριθμού ικανών επιστημόνων στό Δημόκριτο (πού έπαιξε καθοριστικό ρόλο) όφείλεται σέ μεγάλο βαθμό στό Θεμιστοκλή Κανελλόπουλο, γερμανοσπουδασμένο φυσικό, ο όποιος από τίς άρχές ως τό 1965 ήταν κι ο επιστημονικός διευθυντής τού Κέντρου (άλλοι τρίτης τάξεως επιστήμονες πού προσλήφθηκαν άνηκαν στις «αυλές» όρισμένων ίσχυρών πανεπιστημιακών καθηγητών πού διηύθυναν τό Κέντρο). Αυτήν κυρίως τήν ομάδα τών άμερικανοσπουδασμένων επιστημόνων χρησιμοποίησε ο Άνδρέας Παπανδρέου γιά νά όργανώσει τό συνέδριο πού θά έξέταζε τήν ίδρυση και όργάνωση τού τρίτου ελληνικού Πανεπιστημίου.

Τό 1958 ιδρύεται τό ΒΙΕ (Βασιλικό Ίδρυμα Έρευνών) μετέπειτα ΕΙΕ (Έθνικό Ίδρυμα Έρευνών). Πρωταγωνίστησε σ' αυτό ό Καθηγητής Λεωνίδας Ζέρβας. Ή χρηματοδότησή του προέρχεται από τό Έλληνικό Δημόσιο καί τήν Ford Foundation. Τό κτίριο άρχίζει νά χτίζεται τό 1960 καί τελειώνει τό 1966. Τό ΒΙΕ στεγάζει άρχικά λίγα έρευνητικά εργαστήρια αλλά έχει πλουσιότατη βιβλιοθήκη επιστημονικών περιοδικών. Μέ χρηματοδοτήσεις βοηθά τή διεξαγωγή επιστημονικών έρευνών στά πανεπιστημιακά εργαστήρια. Τό καταστατικό του ΒΙΕ έχει πολλά στοιχεία από αντίστοιχα άμερικανικά ιδρύματα πού είχε αντιγράψει ό Λεωνίδας Ζέρβας κατά τήν τελευταία του επίσκεψη στις ΗΠΑ. Πρέπει να σημειωθεί ότι ό ίδιος ό Ζέρβας, γερμανοσπουδασμένος, μέ σύζυγο Γερμανίδα, ό όποιος έχει εργασθεί επί έτη στή Γερμανία σέ ύψηλή θέση σέ έρευνητικό κέντρο, έχει παρ' όλα αυτά εργαστεί άργότερα καί στις ΗΠΑ, καί

άρχικά δέν διάκειται δυσμενώς στους άμερικανοσπουδασμένους. Ή ίδρυση του ΒΙΕ δίνει ένα γενικότερο τόνο στόν επιστημονικό χώρο, προβάλλει τήν αξία τής έρευνητικής εργασίας. Στην ύπεροχή τους άλλωστε στόν έρευνητικό τομέα βασίζονται οι άμερικανοσπουδασμένοι για νά άλώσουν τά «φρούρια» του άκαδημαϊκού κατεστημένου.

Ό Κ. Καραμανλής διά μέσου του Ύπουργείου Συντονισμού ζητά από τόν ΟΟΣΑ έκθεση για τή δημιουργία τρίτου πανεπιστημίου στόν έλλαδικό χώρο. Ήδη τό 1959 σέ μία πρωτοφανή κρίση ή Σύγκλητος του «Αθήνησι» άρνεϊται νά εφαρμόσει χαρακτηριστικές έξεταστικές διατάξεις. Στην πίεση όλων τών πολιτικών κομμάτων, καί κυρίως του κυβερνητικού, ύποκύπτει. Οι έξεταστικές αυτές διευκολύνσεις, οι πρώτες πού δόθηκαν (ή άρχή αυτών πού κατόνησαν τά σημερινά ΑΕΙ άλλά έξεταστικά κέντρα) είναι άπόρροια του μεγάλου αριθμού τών φοιτητών πού

φοιτούν χωρίς να έχει αναλογικά αυξηθεί ο αριθμός του διδακτικού προσωπικού και ή οικονομική επιχορήγηση των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων. Οι πολυπληθείς φοιτητές και οι οικογένειές τους άσκοπουν σημαντική πολιτική πίεση. Οι κυβερνήσεις μέχρι τότε συνηγορούν στην παροχή διευκολύνσεων εισαγωγής στα ΑΕΙ και εξαγωγής από αυτά, χωρίς όμως να προβαίνουν σε αντίστοιχες οικονομικές ενισχύσεις των Ιδρυμάτων. Επιπλέον το ακαδημαϊκό κατεστημένο δεν έβλεπε με καλό μάτι την αύξηση του αριθμού των εδρών που θα συνεπαγόταν μία μείωση της ισχύος των κατόχων τους. Για πρώτη φορά ο Καραμανλής σχεδιάζει το άνοιγμα της πανεπιστημιακής δομής με τή δημιουργία νέου πανεπιστημίου στην Πάτρα. Το 1962 ο έμπειρογνώμων Σουηδός καθηγητής Ingvar Svennilson υποβάλλει μία σύντομη έκθεση για το σχεδιαζόμενο νέο ανώτατο ίδρυμα.

Δέν είναι λοιπόν περίεργο ότι η πρώτη μάχη δόθηκε γύρω από τη δομή του Πανεπιστημίου Πατρών. Οι αμερικανομαθημένοι επιστήμονες βλέπουν σ' αυτό το ίδρυμα τόσο τη δυνατότητα να αποκατασταθούν ακαδημαϊκά όσο και εκείνη να εφαρμόσουν τις καινούριες αγγλοσαξονικές δομές, ειδικότερα το Τμήμα. Το νέο Πανεπιστήμιο με την πρωτοποριακή του δομή, την έκλεκτή του στελέχωση, την έρευνητική του δραστηριότητα έλπίζουν ότι θα γίνει όχι μόνο ανταγωνιστικό του «Αθήνησι», αλλά και θα αποτελέσει πρότυπο και κέντρο μεταλαμπάδευσης γνώσης σ' όλη την «καθ' ήμās Ανατολή». Έτσι τό δράματιζονται κι έτσι τό βλέπει και ο φύσει ήγέτης τους Άνδρέας Παπανδρέου.

Στίς 29 Αυγούστου μέχρι 6 Σεπτεμβρίου 1964 συγκαλεί, λοιπόν, ο Άνδρέας Παπανδρέου, στό κτίριο της Παντείου, Συνέδριο για την ίδρυση και όργάνωση του Πανεπιστημίου Πατρών. Στο συνέδριο αυτό εξετάζονται ο σκοπός του νέου ιδρύματος, τά αρχικά του στάδια, ή διοικητική του διάρθρωση, τά προγράμματα σπουδών του και χωροταξικά προβλήματα. Το ενδιαφέρον του Παπανδρέου είναι τέτοιο ώστε προεδρεύει στό Συνέδριο μαζί με τον Ingvar Svennilson. Τούς προέδρους πλαισιώνει μία γραμματεία από 22 επιστήμονες εκ των οποίων 14 εργάζονται στό Δημόκριτο και τουλάχιστον 15 έχουν σπουδάσει στίς ΗΠΑ (Γ. Άκογιούνογλου, Κ. Άποστολάκης, Δ. Άργυριάδης, Ι. Κόντος, Α. Κωστίκας, Σπ. Γεωργόπουλος, Ν. Καραγιάννης, Δ. Κατάκης, Ν. Κουμουτσος, Ρ. Μωύσης, Π. Παναγιωτόπουλος, Κ. Πανέτσος, Σπ. Παπασπηλιόπουλος, Ι. Πετρόπουλος, Γ. Φιλοκύπρου, Ν. Ρουμπάνης, Π. Θωμόπουλος, Ν. Τσουτσοπλίδης, Μ. Τζανακάκης, Ν. Γιάσογλου, Γ. Γιαννόπουλος, Χ. Ζιούδρου).

Στό Συνέδριο συμμετέχουν και Έλληνες πού κατέχουν σημαντικές επιστημονικές θέσεις στίς ΗΠΑ: οί Α. Άκριβός, Γ. Κοτζιάς, Κ. Χατζόπουλος, Γ. Λιάνης, Στ. Ρουσσέας. Ο Παπανδρέου καλεί ξένες διασημότητες στην επιστήμη και την εκπαίδευση από διάφορες χώρες με μία εξαίρεση: τή Γερμανία. Λέγεται ότι κάπου είπε: «άρκετά υπόφερε ή Ελλάδα από τη γερμανική επίδραση». Για να χρυσώσει όμως τό χάπι καλεί σημαντικούς Έλληνες καθηγητές και τίς αρχές των ΑΕΙ να πάρουν επίσης μέρος στό Συνέδριο. Οί εισηγήσεις στό συνέδριο κυκλοφορούν στα άγγλικά, τά όποια αποτελούν και την επίσημη γλώσσα του συνεδρίου. Η δομή πού προτείνεται και πού προωθείται είναι ή οικεία στους περισσότερους συνέδρους, ή αγγλοσαξονική.

Στίς 11 Νοεμβρίου 1964 ιδρύεται και νομοθετικά τό Πανεπιστήμιο Πατρών. Πάντως, στην πρώτη του Διοικούσα Έπιτροπή

(Μάρτης 1965) ο Γεώργιος Παπανδρέου διορίζει Πρόεδρο τό φίλο του, γερμανομαθημένο καθηγητή τής Νομικής, Χ. Σγουρίτσα. Άπό τά μέλη τής Δ.Ε. (Σ. Κυδωνιάτης, Σπ. Ζερβός, Χουρμούζης Γεωργιάδης και Ν. Γιάσογλου) μόνο δύο (οί δύο τελευταίοι) είναι αμερικανομαθημένοι (ο πρώτος καθηγητής στό Princeton, ο δεύτερος έρευνητής στό Δημόκριτο). Η Έπιτροπή αυτή δέν προχωρά ιδιαίτερα γρήγορα τό έργο. Ο Χ. Σγουρίτσας παραιτείται και αντικαθίσταται (Σεπτ. 1965) από τον Σ. Τριάντη (καθηγητή στό Toronto). Άλλά ή Έπιτροπή είναι ουσιαστικά άνυπαρκτη.

Στίς 13-17 Σεπτεμβρίου 1965 πραγματοποιείται στην Άθήνα ή δεύτερη συνάντηση έμπειρογνώμων του ΟΟΣΑ (τό δεύτερο συνέδριο) για την ίδρυση του Παν/μίου Πατρών. Παίρνουν και πάλι μέρος ξένες διασημότητες (ένας Άμερικανός, δύο Γάλλοι, ένας Έλβετός κι ο γραμματέας του Πανεπιστημίου του York). Άπό τούς Έλληνες κυριαρχούν άποκλειστικά οί αμερικανο και άγγλοσπουδασμένοι (Δ. Κουλουριάνος, Α. Κωστίκας, Γ. Λιάνης, Ν. Πετρίδης, Κ. Πολίτης, Γ. Σαββίδης, Ν. Γιάσογλου και δύο αρχιτέκτονες ο Π. Νικολαΐδης κι ο Σκιαδαρέσης). Και σ' αυτό προωθούνται τά ίδια σχέδια για την πανεπιστημιακή δομή.

Ένωμεταξύ ο Γ. Παπανδρέου παραιτείται. Η Κυβέρνηση Στ. Στεφανόπουλου διορίζει τον Οκτώβριο 1965 νέα Δ.Ε. με πρόεδρο τον Α. Πεπελάση (ο όποιος έχει έντωμεταξύ έρθει σε ρήξη με τον Α. Παπανδρέου). Σ' αυτήν τή Δ.Ε. και σχεδόν σ' όλες πού ακολουθούν πλειοψηφούν οί αμερικανο και άγγλοσπουδασμένοι. Έτσι τά μέλη τής πρώτης είναι οί Θ. Ύψηλάντης (Καθηγητής στην Καλιφόρνια), Σπ. Ζερβός, Ν. Γιάσογλου και Γ. Α. Μαγκάκης τον όποιο σύντομα αντικαθιστά ο Ν. Μουτούσης. Τό Νοέμβριο του 1965 οί Ύψηλάντης και Γιάσογλου παραιτούνται διαφωνώντας με τον Πρωθυπουργό, ο όποιος έπιμένει για μία πρόωγη έναρξη τής λειτουργίας του Πανεπιστημίου και αντικαθίστανται από τον Σπ. Δοξιάδη και τον Άρη Πουλιανό (ένμερι αμερικανο και ένμερι ρωσοσπουδασμένο, πού όμως δρᾷ μάλλον ως ρωσοσπουδασμένος). Τέλος τό Μάρτη του 1966 αντικαθιστά τον Σπ. Ζερβό ο Κ. Κριμπάς.

Ο Σπ. Ζερβός σε δημόσια όμιλία του στην Πάτρα δηλώνει: (Έθνικός Κήρυξ (Πατρών) 6.12.1968 και Πελοπόννησος 30.11.1965) «Διεξήχθη ένας ιδεολογικός έκατέρωθεν καλοπροαίρετος επιστημονικός άγών άν θα έπρεπε τό Πανεπιστήμιο των Πατρών να είναι αντίγραφον των αμερικανικών πανεπιστημίων, ή να έμπνέεται από τό πνεύμα τής ελληνικής ανεξαρτησίας, ή όποια ανακλάται (sic) εις την σημερινήν σύνθεσιν τής Διοικούσης Έπιτροπής. Κατελήξαμεν εις τό ότι τό Πανεπιστήμιον των Πατρών πρέπει να έμπνέεται από την ελληνικήν ανεξαρτησίαν και να μη είναι μίμησις οίουδήποτε Πανεπιστημίου. Δέν έχομεν ανάγκην να έπαιτῶμεν καθοδήγησιν από τούς ξένους. Τό Πανεπιστήμιον των Πατρών θα είναι Πανεπιστήμιον Έλληνικόν και τό πρώτο ανώτατον εκπαιδευτικόν ίδρυμα τής χώρας». Έκτός όμως από την επίκληση τής σκιάς του Κολοκοτρώνη, πού παρακολουθεί την άνέγερσή του, και του Άγίου Άνδρέα, δέν αναφέρει άλλες δυνατές ελληνικές επιδράσεις ή όδηγούς στή σχεδίαση του νέου Ιδρύματος. Τά λόγια του Σπ. Ζερβού αντικατοπτρίζουν διαφωνίες μεταξύ των μελών τής Δ.Ε. πού φαίνεται κατάληξαν και στην άπομάκρυνσή του.

Η Δ.Ε. στην τελευταία σύνθεσή της προβαίνει σε σημαντικά βήματα για την ολοκλήρωση του ακαδημαϊκού προγραμματισμού. Για τό σκοπό αυτό προσλαμβάνει 28 έμπειρογνώμονες, οί

τερισσότεροι (όχι όμως και όλοι) από τους όποιους έχουν σπουδάσει στις ΗΠΑ ή στην Άγγλία. Αυτοί προγραμματίζουν τη ζωή του Ίδρύματος σε Τμήματα.

Είναι πολύ χαρακτηριστική ή διαμάχη που ξέσπασε μεταξύ των άμερικανοσπουδασμένων εμπειρογνομόνων και του γαλλοσπουδασμένου Γ. Βουδούρη σχετικά με τον όργανισμό του νέου Πανεπιστημίου. Τά λόγια του Σπ. Ζερβού άναφέροντουσαν σ' αυτή τήν τότε ύποβόσκουσα διαμάχη. Τόν Αύγουστο του 1965 ó Γ. Λιάνης μαζί με τόν Κ. Πολίτη και Ν. Πετριδη ύποβάλλουν ένα προσχέδιο «προσωρινού κανονισμού» (γενικού έσωτερικού κανονισμού). Σ' αυτό τό προσχέδιο αντίθεται ó Γ. Βουδούρης και άσκει δριμύτατη κριτική (22.2.1966) και προτείνει άρχές δικού του Όργανισμού (23.3.1966). Στίς 28.4.1966 οί Γ. Λιάνης, Δ. Θεοδωρόπουλος, Κ. Πολίτης, Ν. Πετριδης και Π. Δεληγιάννης γνωστοποιούν τό όριστικό τους σχέδιο.

Ό προσωρινός κανονισμός του Γ. Λιάνη και των συνεργατών του είναι άναμφισβήτητα άμερικανικής έμπνευσης. Τό Πανεπιστήμιο διοικείται από ένα Άνώτατο Συμβούλιο, άνάλογο με τό Board of Trustees των ιδιωτικών άμερικανικών πανεπιστημίων, άποτελούμενο από έξωπανεπιστημιακούς κοινωνικούς παράγοντες, οί όποιοί διορίζονται άρχικά από τό Ύπουργείο με κλιμακωτές θητείες, έτσι, ώστε νά γίνεται κάθε δύο χρόνια άνανέωση του ενός τρίτου τους. Αυτοί (με εξαετή θητεία εκτός από τά δύο τρίτα των πρωτοδιορισθέντων) εκλέγουν νέα μέλη μόλις δημιουργηθούν κενά. Πρόκειται άκριβώς για τόν τρόπο άνανέωσης των μελών του Κογκρέσου των ΗΠΑ. Ότι μιά τέτοια ιδέα έξακολούθησε και άργότερα νά κυκλοφορεί, έννοώ ένός Board of Trustees, φαίνεται και από μιά πρόταση, τήν όποια τό 1975 έκανε μιλώντας μου ó Άνδρέας Παπανδρέου, σ' αυτό δηλαδή τό όργανο νά περιληφθεί άποκλειστικά ή φοιτητική συμμετοχή. Αυτό τό Άνώτατο Συμβούλιο διορίζει Πρύτανη και Άντιπρύτανη με μακροχρόνιες θητείες (10ετείς και 5ετείς που άργότερα στο όριστικό σχέδιο τίς μείωσαν σε διάρκεια όπως και άλλαξαν τόν τελεσίδικο διορισμό από τό Άνώτατο Συμβούλιο: τούτο ύποδεικνύει μόνο ύποψηφίους, οί όποιοί ψηφίζονται από τή γενική συνέλευση των Καθηγητών του Ίδρύματος). Ό Πρύτανης διορίζει τους ύψηλους άξιωματούχους του Πανεπιστημίου (Άντιπρύτανη Σχολών, Άντιπρύτανη Έρευνών και Μεταπτυχιακών Σπουδών, Γενικό Γραμματέα, Διευθυντές Οίκονομικών Ύποθέσεων, Πανεπιστημιακών Σχέσεων, Κτιριακού Προγραμματισμού, Έκπολιτιστικών δραστηριοτήτων, Κοσμήτορα φοιτητών, Άρχιβιβλιοθηκάριο) οί όποιοί άποτελούν μαζί με τόν Άντιπρύτανη τήν Πρυτανεία και οί όποιοί βοηθούν τόν Πρύτανη στην εκτέλεση των καθηκόντων του. Τό άνωτερο «νομοθετικό» όργανο είναι τό Άκαδημαϊκό σώμα που περιλαμβάνει όλους τους Καθηγητές. Έκτελεστικό του όργανο είναι ή Σύγκλητος ή όποια άπαρτίζεται από τόν Πρύτανη, Άντιπρύτανη, τούς Κοσμήτορες Σχολών και όρισμένους άξιωματούχους τής Πρυτανείας. Άλλά και τούς Κοσμήτορες Σχολών τούς διορίζει ó Πρύτανης άφου πάρει γνώμες! Στο τελικό σχέδιο έγινε προσπάθεια κάποιας έξισορρόπησης με τή συμμετοχή και των Καθηγητών στην επανεκλογή τους. Οί Σχολές άποτελούνται από Τμήματα, οί έδρες καταργούνται και αντικαθίστανται με θέσεις. Οί Διευθυντές των Τμημάτων εκλέγονται από τούς Τακτικούς Καθηγητές. Θεσμοθετούνται τρεις Καθηγητικές βαθμίδες στίς όποιες δίνονται όνόματα λίγο πολύ όμοια με τίς όνομασίες των ζένων προτύπων τους (Τακτικός = Full, Πρόεδρος = Associa-

te. Βοηθός καθηγητής = Assistant Professor). Οί Επιμελητές και Βοηθοί είναι μεταπτυχιακοί σπουδαστές. Τό όριο ηλικίας των Καθηγητών είναι προαιρετικά τό 65 ή όριστικά τό 70ό έτος (όπως στίς ΗΠΑ). Ό ύποψηφίος για Καθηγητική θέση κρίνεται από τούς Τακτικούς Καθηγητές του Τμήματος, αλλά για νά όριστικοποιηθεί ή άπόφαση, πρέπει νά ύπάρχει ή σύμφωνη γνώμη τόσο του Κοσμήτορα όσο και ή έκριση του Πρυτάνεως (αυτό τό σημείο άλλαξε στο όριστικό σχέδιο, σύμφωνα με τό όποιο ή εκλογή πραγματοποιείται μόνο από τό Τμήμα). Θεσμοθετείται ή δυνατότητα ύπαρξης και έρευνητικού προσωπικού σε βαθμίδες αντίστοιχες με εκείνες του διδακτικού έρευνητικού (λ.χ. Έντεταλμένος έρεύνης = Βοηθός Καθηγητής, Βοηθός έρεύνης = Έπιμελητής). Προβλέπεται επίσης ή ίδρυση Σχολής Μεταπτυχιακών Σπουδών, Ίνστιτούτων ή Κέντρων Έρευνών. Θεσμοθετούνται τά Έξάμηνα, οί διδακτικές μονάδες (1 ώρα έβδομαδιαία κατά έξάμηνο άποτελεί μιά μονάδα - άνάλογη του άμερικανικού point). Τό Ίδρυμα άπονέμει τριών ειδών πτυχία, τό βασικό (Bachelor) του Γνώστου Έπιστήμης (M.S.) και τό Διδάκτορας Έπιστήμης (Ph.D. ή Sc.D.). Τέλος οί φοιτητικές όργανώσεις πρέπει νά τυχουν τής έγκρισης του Πρύτανη.

Ό Γ. Βουδούρης παρ' όλον ότι βρίσκει θετικά σημεία σ' αυτόν τόν κανονισμό (κατάργηση έδρας, εύλυγισία στην καθιέρωση νέων μαθημάτων, διοικητική σταθερότητα) κατακρίνει τόν συγκεντρωτικό, άμερικανικό και άριστοκρατικό αυτόν όργανισμό, ειδικότερα τό θεσμό του Άνώτατου Συμβουλίου, τήν διαδικασία εκλογής Καθηγητών και Πρυτανικών Άρχών. Προτιμά ένα πιό δημοκρατικό σύστημα, παρόμοιο με εκείνο του νόμου 5343 του 1932, αλλά βελτιωμένο με τήν θέσπιση του Τμήματος που εκλέγει Καθηγητές, με τήν κατάργηση τής έδρας (που έδινε άπολυταρχικά δικαιώματα σ' ένα μόνο άνεξέλεγκτο καθηγητή), με τήν πιό μακροχρόνια (3ετή) θητεία των Πρυτανικών άρχών, με τήν ύπαρξη τριών βαθμίδων Καθηγητών. Προτείνει επιπλέον των Πτυχίων Ειδίκευσεως (M.S.) νά καθιερωθούν και Πτυχία Έπιμορφώσεως για παλαιούς πτυχιούχους. Οί βαθμίδες των έρευνητών στα Κέντρα Έρευνών, τίς όποιες προτείνει, θυμίζουν πολύ αυτές του γαλλικού CNRS.

Στή συζήτηση που άκολουθεί μεταξύ τους ó Γ. Λιάνης κι ó Ν. Πετριδης ίσχυρίζονται ότι τό σχέδιό τους «είναι καλό έφ' όσον εφαρμόζεται επιτυχώς σε πολλά άμερικανικά Πανεπιστήμια» και ότι «έν δέν άκολουθηθεί τό προτεινόμενο προσχέδιο, τότε θά περιπέσουμε στο έυρωπαϊκό σύστημα, που εκπροσωπείται από τή γερμανική νοοτροπία τής μονοκρατίας τής πανεπιστημιακής έδρας, όπως περίπου εφαρμόζεται και στα δικά μας Άνώτερα Ίδρύματα». Έπιπλέον τονίζουν ότι δεσμεύονται από τά πορίσματα των δύο συνεδριών που έχουν ήδη πραγματοποιηθεί γ' αυτό τό σκοπό. Ό Γ. Βουδούρης αντίλέγει ότι πρέπει να ληφθεί σοβαρά ύπόψη ή έλληνική πραγματικότητα και να καταβληθεί προσπάθεια για μιά δημοκρατικότερη πανεπιστημιακή όργάνωση. Μεταξύ των άλλων επισημαίνει ότι πρέπει νά καθιερωθεί ως επίσημη γλώσσα του Πανεπιστημίου ή έλληνική και όχι ή άγγλική. Άν στίς μεταπτυχιακές σπουδές παράλληλα με τήν έλληνική χρησιμοποιούνται και άλλες γλώσσες μπορούν αυτές νά είναι είτε ή άγγλική, είτε ή γαλλική είτε και ή ρωσική! Βέβαια τό προτεινόμενο σχέδιο του Γ. Λιάνη δέν περιέχει κάτι σχετικά με αυτό τό θέμα αλλά κυκλοφορούσε ή ιδέα πως στα μεταπτυχιακά ή πιθανή καθιέρωση τής άγγλικής γλώσσας (κι όχι άλλης) θά βοηθούσε και άλλοδαπούς νά σπουδάσουν και

θά αύξανε τήν άκτινοβολία τής Έλλάδας στις χώρες τής Μέσης Άνατολής.

Ένα άλλο ένδιαφέρον στοιχείο είναι ό προγραμματισμός του ΤΕΘΕ (Τμήμα Είσαγωγής εις τās Θετικές Έπιστήμας). Προωθείται και από τίσ δύο πλευρές, οι γαλλοσπουδασμένοι θυμούνται τό γαλλικό PCB (PHYSIQUE CHIMIE BIOLOGIE) ένώ οι άμερικανοσπουδασμένοι τίσ σπουδές των πρώτων κολεγιακών χρόνων. Αυτό είναι ίσως τό μόνο από τά στοιχειά που καταρχήν (χωρίς όμως να τό αξιοποιήσουν) δέχτηκε άργότερα και ή επόμενη Δ.Ε. με πρόεδρο τόν Ι. Θεοδωρακόπουλο.

Άλλο σχέδιο όργανισμού προτείνεται κι από τόν έμπειργνώμονα Πλούταρχο Κ. Παπαϊωάννου που θυμίζει πολύ τίσ διαρρυθμίσεις του 5343 του 1932 με τήν προσθήκη τής θέσπισης του Τμήματος (31.3.1966).

Οί κριτικές του Γ. Βουδούρη και ή σύμπλευση του Α. Πουλιανού, που κι οι δύο τους δέν συμπαραστάθηκαν άλληλέγγυοι στά άλλα μέλη τής Δ.Ε. και τούς έμπειργνώμονες όταν ήρθε ή κρίση και διάσταση με τήν Κυβέρνηση Στεφανόπουλου, άπηχεί, μερικά τουλάχιστον, και τίσ άνησυχίες τής άριστερας για τήν καθιέρωση των προτεινόμενων άμερικανισμών. «Με τήν ίδρυση του Πανεπιστημίου στην Πάτρα ή στην Κρήτη επιδιώκουν οι Άμερικανοί στην Έλλάδα «Πνευματική» βάση εκτόξευσης προπαγανδιστικών πυραύλων» γράφει ή επικεφαλίδα άρθρου τής ΑΥΓΗΣ τής 18.12.1965. Οί άριστεροί βλέπουν να γίνεται κάτι σαν τό Άμερικανικό Πανεπιστήμιο τής Βηρυττού που θά ανακόψει «τό ρεύμα των σπουδαστών τής Μέσης Άνατολής και Άφρικής προς τά Πανεπιστήμια σοσιαλιστικών χωρών και κυρίως προς τό Πανεπιστήμιο «Λουμουπά» τής Μόσχας». Τό άρθρο περιγράφει τήν, κατά τόν άρθρογράφο, «νατοϊκή» συνωμοσία, επιτίθεται κατά του πρώτου γραμματέα του Πανεπιστημίου Κουλουριάνου και κατηγορεί τόν Ύψηλάντη και Γιάσολο ότι θέλησαν να επιβάλλουν κανονισμό γραμμένο στα άγγλικά, όπως και ό Λιάνης. Λέγεται ότι πίσω από τόν άρθρογράφο (Νικηφ. Άντωνόπουλο) ήταν ό Α. Πουλιανός.

Όμως ό πιο επικίνδυνος αντίπαλος δέν είναι οι άριστεροί: είναι ήττημένοι και άνοηταίνουν. Ό πιο επικίνδυνος αντίπαλος είναι τό πνευματικό κατεστημένο τής συντηρητικής παράταξης, ή ήγεμονική τάξη των γερμανομαθημένων καθηγητών τής Νομικής και Φιλοσοφικής Σχολής του «Άθήνησι». Ό Π. Κανελλόπουλος είχε πει στον Α. Πεπελάση (κατά διήγησή του) ότι από τή Δ.Ε. έλειπε ή πείρα και ώριμότητα για τήν πραγμάτωση ενός τέτοιου εθνικού σχεδίου: τό κατάλληλο πρόσωπο θά ήταν ό Ι. Θεοδωρακόπουλος ό οποίος αφού θά έθετε τίσ ύγιείς βάσεις του νέου Ίδρύματος θά μπορούσε να έχει διαδοχή σαν τήν τότε Δ.Ε. Έτσι φαίνεται ότι τά «έπεισόδια» Τάσου Δρούλια, αν δέν έσχεδιάστηκαν (τουτό μου φαίνεται άπιθανο), πάντως εκ των ύστερων χρησιμοποιήθηκαν για τήν άλλαγή τής Διοίκησης του Πανεπιστημίου Πατρών. Είναι αλήθεια πως ό Πρωθυπουργός Στ. Στεφανόπουλος, γερμανομαθημένος πολιτικός, πολύ λίγο κατανοούσε τά σχέδια και τούς όραματισμούς των άμερικανομαθημένων. Ύπηρεξε βέβαια μιá έποφή τής Δ.Ε. μαζί του (οί Α. Πεπελάσης, Στ. Δοξιάδης και ό πρόσβης Σωσιόδης, διευθυντής του διπλωματικού γραφείου του Στεφανόπουλου, άνήκαν στον κύκλο προσωπικοτήτων που είχε τότε συναθροίσει γύρω του ό εκδότης Χρ. Λαμπράκης), αλλά ή κοινοβουλευτική εξάρτηση τής Κυβέρνησης των άποσχισθέντων από τήν Ένωση Κέντρου, αυτών που ονομάστηκαν «άποστάτες», από τήν ΕΡΕ, τής οποίας

Πρόεδρος ήταν ό Π. Κανελλόπουλος (διάδοχος σ' αυτή τή θέση του Κ. Καραμανλή) και από τό μικρό κόμμα του Σπ. Μαρκεζίνη, ήταν άπόλυτη. Ό ίδιος ό Στ. Στεφανόπουλος μπροστά μου τηλεφώνουσε στον Π. Κανελλόπουλο, παρακαλώντας τον να καθορίσει τά πράγματα του Πανεπιστημίου Πατρών. Για τή διατήρηση τής άσταθούς κοινοβουλευτικής ίσορροπίας τής Κυβέρνησης Στ. Στεφανόπουλου ήταν άναγκαία ή ύπουργοποίηση όλων των άποσχισθέντων βουλευτών (σαράντα περίπου). Έτσι ό Τάσος Δρούλιας, σταφιδέμπορος του Αιγίου και βουλευτής Άχαΐας, όρκίστηκε ύπουργός άνευ χαρτοφυλακίου άρμόδιος για τό Πανεπιστήμιο Πατρών. Οί «άνορθόδοξες» άπόψεις του για τά πράγματα του Ίδρύματος (θάπρεπε οι έντόπιοι Καθηγητές Γυμνασίου να καθηγητοποιηθούν και άλλα τέτοια μικροκομματικά) ανάγκασε τή Δ.Ε., τόν γραμματέα του Ίδρύματος Σπ. Παπασπηλιόπουλο και τούς έμπειργνώμονες, να παραιτηθούν (οί Α. Πουλιανός και οι έμπειργνώμονες Γ. Βουδούρης και Τζώνης που αρχικά διαχώρισαν τίσ θέσεις τους, δέν θέλανε να ταυτισθούν με τούς άμερικανοσπουδασμένους, και άπηχούσαν τίσ άπόψεις τής άριστερας, τελικά «ήβουλήθησαν συνιέναι»). Έτσι τόν Ιούνιο του 1966 έπέρχεται ή τελική κάθαρση. Τό Σεπτέμβριο του ίδιου έτους διορίζεται ή νέα Δ.Ε. με πρόεδρο τόν Ι. Θεοδωρακόπουλο και μέλη τούς Ν. Λούρο, Κ. Άλεξόπουλο, Φ. Βασιλείου, όλους γερμανομαθημένους καθηγητές του «Άθήνησι» και του ΕΜΠ, και τόν σύμβουλο Έπικρατείας Δ. Ψαρό. Σ' αυτούς προστίθενται άργότερα δύο άκόμα Πανεπιστημιακοί Καθηγητές ό γερμανοσπουδασμένος Γ. Πανταζής κι ό Γ. Κοντόπουλος (βασιικής ελληνικής μορφώσεως όχι όμως και άμοιρος άγγλοσαξονικής παιδείας). Η πρώτη αυτή άπόπειρα άνανέωσης, τήν όποία επιχείρησαν οι άμερικανοσπουδασμένοι, καταλήγει σε κατά κράτος ήττα. Είναι ίσως περιττό να ύπενθυμισω ότι τά δύο ήγετικά πρόσωπα σ' αυτή τή φάση, ό Π. Κανελλόπουλος και ό Ι. Θεοδωρακόπουλος συνδέονται φιλικά και πνευματικά, και τούς δύο σημάδεψε ή διαμονή τους στη Heidelberg και άργότερα είναι από τούς εκδότες του «Άρχείου Φιλοσοφίας και θεωρίας των Έπιστημών».

Άργότερα ή νέα Δ.Ε. θά συστήσει τριμελείς επιτροπές για τήν έκλογή σε κάθε έδρα ενός από τούς ύποψηφίους σ' αυτήν (χρειάζεται γι' αυτό ή όμοφωνία και των τριών μελών). Έτσι (με άλληλοσυνμιθισμούς στην άνάγκη) θά επανδρωθεί τό νέο Πανεπιστήμιο με τά πνευματικά τέκνα των Καθηγητών του «Άθήνησι» και τής Θεσσαλονίκης και θά άφεθούν εκτός νυμφώνος οι άμερικανομαθημένοι που ήσαν έτοιμοι να έφορμήσουν. Ήδη από τό 1964-1965 άρχισε να λειτουργεί ή Φιλοσοφική Σχολή και τό 1965-1966 ή Μαθηματική του Παραρτήματος του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης στα Γιάννενα. Η έναρξη έγινε χωρίς φασαρίες και τυμπανοκρουσίες. Το Παράρτημα λειτουργήσε αρχικά σαν παρακλάδι του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Οφείλεται στην προοδευτικότερη σύνθεση του εκεί Πανεπιστημιακού σώματος και στο νέο τρόπο τής περιγραφής του γνωστικού αντικείμενου των έδρων ή καλύτερη επάνδρωσή του και δομή. Τό πρόβλημα έδρας-Τμήματος προσεγγίστηκε προσωρινά με τήν ίδρυση πολλών παράλληλων έδρων με τό ίδιο περιεχόμενο (λ.χ. Φυσική Α, Β, Γ κλπ.). Πάντως και εκεί δέν έπετεύχθη ή τομή τήν όποία όραματιζόντουσαν οι άμερικανοσπουδασμένοι.

Προσωρινά και μέχρι τήν έκλογή των νέων Καθηγητών στο Πανεπιστήμιο Πατρών, οι Καθηγητές του «Άθήνησι» δίδαξαν πηγαίνοερχόμενοι και έναντι ώριμιας άντιμισθίας. Στα έγκαινία

του Πανεπιστημίου (έπικράτησε φοβερή μισαλλοδοξία αφού κανένα μέλος της παλαιάς Δ.Ε. δεν προσκλήθηκε ενώ είχαν προσκληθεί περίπου χίλια άτομα) ο *Άνδρέας Παπανδρέου* (τό *Βήμα* 30.11.1966) το χαρακτηρίζει «Πανεπιστήμιο-Φάντασμα» παραμορφωμένο σε σχέση με τους αρχικούς του σκοπούς» και υπόσχεται ότι όταν θα επανέλθει στην εξουσία, «σύντομα», θα το επαναφέρει στον αρχικό του προορισμό. Στην εξουσία επανήλθε το 1981, όταν πιά το Πανεπιστήμιο είχε αποκτήσει δύο σχολές και πλειάδα Καθηγητών (έν πολλοίς αξίων) μερικοί από τους οποίους στελέχωσαν ύψηλές διοικητικές θέσεις της Κυβέρνησής του.

Στις δηλώσεις που καταγράφηκαν στην *Μεσημβρινή* της 7.12.1966 είναι φανερό η ιδεολογική διάσταση, που αποτελεί και τον κύριο ερμηνευτικό άξονα αυτού του άρθρου, αλλά και οι πολιτικές αντιμετώπισεις και οι πολιτικοί έλιγμοι όρισμένων πρωταγωνιστών. Ο *Άνδρέας Παπανδρέου* μεταξύ άλλων παρα-

τηρεί ότι «Πάσχει ή 'Ανώτατη Παιδεία στην 'Ελλάδα! Δέν είναι παρά μία κακή απομίμηση των ευρωπαϊκών προτύπων. 'Εκείνο λοιπόν που προέχει δέν είναι νά ιδρυθούν άπλώς νέα πανεπιστήμια, αλλά νά ιδρυθούν Πανεπιστήμια που έξυπηρετούν τίς ανάγκες της 'Εθνικής Παιδείας... "Αρα, ένα πρότυπο που πρέπει νά αποφευχθεί πάση θυσία είναι: τό ελληνικό πανεπιστήμιο!». Ο *Α. Πεπελάσης* εκφράζει την απογοήτευσή του γιατί «άλλο ήταν τό Πανεπιστήμιο που δραματιστήκαμε κι άλλο αυτό που εγκαινιάζεται τώρα». «Αυτό δέν είναι εγκαινία Πανεπιστημίου. Είναι ό ένταφιασμός μιας μεγάλης ιδέας...». Παρατηρεί ότι μία μακρόχρονη προεργασία μέ συνέδρια του ΟΟΣΑ και προγραμματισμός από τή Δ.Ε. διακόπηκε: «'Απότομα διεκόπη ή πορεία της όλης προεργασίας και βιαστικά, άπρογραμματίστα μέσα σε δύο μήνες προετοιμάστηκε και λειτουργεί τό νέο Πανεπιστήμιο μέ έντελώς άλλη μορφή». Ο *Κ. Κριμπάς* (τό μόνο μέλος του άκαδημαϊκού κατεστημένου που τασσόταν μέ τούς άγγλοσάξο-

νες) εξηγεί τα χαρακτηριστικά της διαφοράς της δομής: «Τά ΑΕΙ στην Ελλάδα ακολουθούν ένα τύπο... κεντροευρωπαϊκό. Δηλαδή υπάρχουν έδρες Καθηγητικές με σαφή περιγραφή του περιεχομένου των και κάθε έδρα αποτελεί τη βασική μονάδα, απ' την οποία απαρτίζεται κάθε σχολή. Και... οι βοηθοί και επιμεληταί, υπάγονται απόλυτα στον Καθηγητή. Ένω το σύστημα πού θέλαμε εμείς να εισαγάγουμε είναι ένα αγγλοσαξονικό... πού δέν έχει ως μονάδα διαρθρώσεως την έδρα, αλλά τό τμήμα. Κάθε τμήμα καλύπτει μιá εύρεια έπιστημονική περιοχή και περιλαμβάνει περισσότερους από ένα καθηγητάς, πού δέν καταλαμβάνουν έδρες αλλά θέσεις». 'Ακόλουθα εξηγεί πώς ή έλλειψη σαφώς περιγεγραμμένου γνωστικού αντικειμένου κάθε θέσης έπιτρέπει αλλαγές διδασκομένων μαθημάτων από τούς Καθηγητές, ευελιξία στην κατάρτιση προγραμμάτων, δυνατότητα θέσπισης μεταπτυχιακών σπουδών, δυνατότητα δημιουργίας έρευνητικών ομάδων κ.ά. Τέλος κι ό Σπ. Παπασηλησιόπουλος κάνει δηλώσεις στό ίδιο πνεύμα.

Έναντίον αυτού του πνεύματος μιλοῦν οί της αντίθετου παρατάξεως. 'Ο Ι. Θεοδωρακόπουλος έπαιρεται ότι «ή ίδρυσις του Πανεπιστημίου Πατρών κι ό τρόπος έκλογής τών καθηγητών ακολουθεί άκριβώς τό παράδειγμα του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης» και είναι βέβαιος γιά την έπιτυχία του έγχειρήματος άφου υπάρχει ή προηγούμενη πείρα. 'Ο Καίσαρ 'Αλεξόπουλος ίσχυρίζεται εύγενικά ότι «ή σημερινή εικόνα του Πανεπιστημίου προέρχεται κατά μεγάλο μέρος και από τό έργο της προηγούμενης έπιτροπής» (πράγμα πού δέν ήταν ουσιαστικά σωστό παρά ίσως σε διοικητικές λεπτομέρειες κι όχι στην σύλληψη). 'Αλλωστε παραδέχεται ότι «τίς μελέτες του ΟΟΣΑ δέν τίς χρησιμοποιήσαμε όλες γιατί άλλες παραήταν γενικές και άλλες εξαιρετικά λεπτομερείς». Τό σύστημα τών Καθηγητικών θέσεων είναι δυνατό «δταν μιá σχολή αποτελείται από 50-100 Καθηγητές» πού δέν ήταν σε θέση να έχει τό Πανεπιστήμιο Πατρών πρós τό παρόν. Γενικά είναι πιό άνοικτός στις νέες έπιδράσεις. Τό ίδιο φαίνεται ότι είναι και ό Π. Κανελλόπουλος ό όποιος δείχνει να κατανοεί και τίς δύο πλευρές «Γνωρίζω και τίς αντίρρήσεις» δηλώνει. «Δέν ύποτιμώ την γνώμη εκείνων πού πιστεύουν ότι τό νέο Πανεπιστήμιο... θα έπρεπε να βασιστεί λιγότερο στην παράδοση, να μήν ακολουθήσει την πεπατημένη, να προκύψει από ένα νέο «γεννηθίτω φώς», να αποτελέσει μάλλον ένα νέο πείραμα παρά την έπιθεβαίωση παλαιών και δοκιμασμένων άρχων». Χαρακτηριστικό του χαρακτήρος του, της ιδιότητάς του ως στοχαστού αλλά και τών ιδεολογικών άποτυπώσεων πού χαρακτήρακαν στη διάρκεια της νεότητάς του είναι ότι «'Εσκέφθηκα πολύ – και τή σκέψη μου την έπηρεάσε μιá κάποια συμπαθεια πρós όσους ύποστηρίζουν την [νέα] άποψη αυτή – μήπως θα έπρεπε να έπιχειρηθεί πραγματικά τό νέο πείραμα» αλλά «κατέληξα ότι θάταν επικίνδυνος άκριβώς ό δογματισμός, να κόψει κανείς κάθε δεσμό με την παράδοση τών ευρωπαϊκών Πανεπιστημίων». Ένω επιδιώκει ένδεχόμενα την σύνθεση θσιάζει την «via moderna». 'Ο πιό έναρθρος και άκραιφνης στις άποψεις της Παλαιάς Φρουράς είναι ό Κωνσταντίνος Τσάτσος (κι αυτός μέλος της Καϊδελθεριανής ομάδας και της έκδοτικής ομάδας του «'Αρχείου». Πρόβλεπε και Π. Κανελλόπουλος: Heidelbergl, ό χρυσός κρίκος του πνευματικού δεσμού μας. Στο «'Αφιέρωμα στον Κωνσταντίνο Τσάτσο» Α.Ν. Σάκκουλα 'Αθήνα 1980 σελ. 1-160). Γιά τό θέμα της κατάρτησης της έδρας δηλώνει «Κατ' αρχήν δέν μπορεί παρά να υπάρχουν καθηγητικές έ-

δρες. Δέν μπορεί να διορίζεται καθηγητής in abstracto, καθηγητής του παντός. Συζητήσιμη είναι μόνο ή μεγαλύτερα ή μικρότερα εύρύτης της έδρας»... «Οί σχολές μοιραίως θα πρέπει να αποτελούνται από συγκεκριμένους Καθηγητές πού καλύπτουν όλους τούς κλάδους μιās έπιστήμης». Τέλος θεωρεί ότι «ή νέα Δ.Ε. έχει μεγαλύτερες πιθανότητες έπιτυχίας και γιάτί δούλεψε με σοβαρότητα και γιάτί, χωρίς να προσκολληθεί στους οργανισμούς τών δυό μας Πανεπιστημίων, δέν απέστη από τή μεγάλη ευρωπαϊκή άκαδημαϊκή παράδοση και δέν έπιχείρησε να εισαγάγει θεσμούς πού δέν μπορεί να έγκλιματισθούν έδώ στην 'Ελλάδα». 'Ο Α. Τσιριντάνης παρατηρεί ότι «Τό Πανεπιστήμιον ζεί ως πανεπιστημιακή παράδοσις. Δέν μπορούμε να είμαστε δούλοι της παραδόσεως αυτής, διότι και ή πρόοδος πρέπει να λαμβάνει τόν λόγον. 'Αλλά άν άγνοήσωμε αυτήν την παράδοσιν κάνομε ότιδήποτε άλλο έκτός από Πανεπιστήμιον».

'Η διαμάχη όμως γιά τά θέματα της 'Ανώτατης Παιδείας δέν περιορίστηκε στη δομή και συγκρότηση τών νέων ιδρυμάτων. 'Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής είχε διαγράψει τίς άρχικές προσπάθειες γιά κάποιο συντηρητικό έκσυγχρονισμό της Παιδείας: με άπόφασή του συγκροτήθηκε ή 'Επιτροπή Παιδείας πού διατύπωσε τά Πορίσματα της (24 'Ιουνίου 1957 ως 10 'Ιανουαρίου 1958), με πρωτοβουλία του εκλήθη ό Ingvar Svennilson να μελετήσει τή συγκρότηση του τρίτου Πανεπιστημίου. Οί προσπάθειες αυτές πήραν άργότερα τή μορφή μιās άνανεωτικής κίνησης. Δημιουργήθηκε δηλαδή ένα ισχυρό ιδεολόγημα από τούς άμερικανοσπουδασμένους με έπικεφαλής τόν 'Ανδρέα Παπανδρέου. Και παράλληλα με τή διαμάχη γιά τό Πανεπιστήμιο Πατρών ή μάχη δόθηκε και γύρω από τό Νομοσχέδιο του Κ. Μητσοτάκη (και Στ. 'Αλαμανή) «Περί οργανώσεως της 'Ανωτάτης Παιδείας και 'Επιστημονικής 'Ερεύνης και συστάσεων νέων ιδρυμάτων 'Ανωτάτης Παιδείας» τό όποιο κατατέθηκε στη Νομοθετική 'Επιτροπή 'Εξουσιοδοτήσεως στις 2 'Ιουλίου 1966. Τό Νομοσχέδιο αυτό, πού τελικά δέν έφτασε μέχρι ψηφοφορίας, ήταν φαίνεται καρπός συλλογικής έργασίας δύο ή τριών ομάδων έμπειρογνωμόνων: 'Η πρώτη ομάδα πού προσέγγισε τόν Κ. Μητσοτάκη, ύπουργό Συντονισμού, πολιτικό γερμανοσπουδασμένο αλλά διορατικό, εύφυη και έλισσόμενο, ήταν τών «'Υψηγητών της 'Ιατρικής» στους όποιους πρέπει να συμπεριληφθούν οί Σπ. Δοξιάδης (πού θα εξακολουθήσει και άργότερα να διαδραματίζει ρόλο σε δυό τουλάχιστον έπιτροπές, στην ίδρυση τών έπαρχιακών Ιατρικών σχολών και στη θέσπιση της συμμετοχής έλλήνων Καθηγητών της άλλοδαπής σε έπιτροπές έκλεκτόρων καθηγητικών έδρών), ό Γ. Καρούζος (γαλλομαθημένος, πού πέθανε νωρίς) και ό Σ. Παπασταμάτης (άγγλικής πνευματικής έπιτροπής, ό όποιος άργότερα, πρós του πρόωρου θανάτου του, έπαιξε σημαντικό ρόλο στην οργάνωση της 'Ιατρικής σχολής του Πανεπιστημίου Κρήτης). Αυτή ή ομάδα τών 'Υψηγητών της 'Ιατρικής, έχει μέλη με μετεκπαίδευση κυρίως στην 'Αγγλία ή και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες και σηκώνει άρκετά ένωρίς τό λάβαρο κατά τών Καθηγητών του «'Αθήνησι». Τά μέλη της είναι οί ύπεύθυνοι γιά την οργάνωση στο Χίλτον της συζήτησης γιά την 'Ιατρική 'Εκπαίδευση (24-25 Σεπτεμβρίου 1965) ή όποία δημοσιεύτηκε από την 'Εταιρεία 'Ιατρικών Σπουδών, στο περιοδικό της «'Ιατρική» (1964 τόμ. 6, τεύχ. 4, σελ. 298-361).

Σ' αυτή τή «Συζήτηση στρογγυλής τραπέζης» γιά την προπτυχιακή και μεταπτυχιακή Ιατρική εκπαίδευση πήραν μέρος έξ προσκαλεσμένοι όμιλητές (3 από την 'Αγγλία και 'Ιρλανδία, 1

ἰπὸ τὴν Ἀμερική, 1 ἀπὸ τὴν Ὀλλανδία κι ἓνας ἀπὸ τὴ Γαλλία). Ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες λάθανε μέρος ἐνεργὸ κατὰ τὸ πλεῖστο ὑψηλῆς. Δυὸ ἀγγλοσπουδασμένοι, οἱ Σ. Δοξιάδης καὶ Σ. Παπασταμάτης προέδρουν τῶν δύο συνεδριάσεων. Εἰσηγητὲς ἦσαν οἱ ἀγγλοσπουδασμένοι Γ. Ποντίφης (μὲ σπουδὲς καὶ στὶς ΗΠΑ), Ν. Γεωργιάδης (μὲ σπουδὲς καὶ στὴ Γαλλία), Ι. Ἀλιθιζάτος, Κ. Κατσαράς, οἱ γαλλοσπουδασμένοι Ἴππ. Τσεβρένης καὶ Γ. Καρούζος, οἱ ἀμερικανοσπουδασμένοι Γ. Δαΐκος, Α. Κομνηνός (μὲ σπουδὲς καὶ στὴ Γερμανία), ὁ σπουδασμένος στὴ Σουηδία Δ. Ἴκκος καὶ ἡ Μ. Παυλάτου. Τὴν ὁμάδα αὐτὴ βοηθοῦσαν δυὸ τουλάχιστον καθηγητὲς ὁ ἀγγλοσπουδασμένος Γαρδίκας κι ὁ ἀμερικανοσπουδασμένος Β. Βαλαώρας. Αὐτοὶ ὅλοι ἐκινούντο γύρω ἀπὸ τὴν ὁμάδα τῶν «Υψηλῶν».

Ἡ δευτέρη ὁμάδα πού προσεγγίζει τὸν Κ. Μητσοτάκη εἶναι ὀρισμένοι ἐπιστήμονες τοῦ Δημόκριτου πού ἐγκαταλείπουν τὸν Ἀνδρέα Παπανδρέου πιστεύοντας ὅτι προσχωρώντας στὸν Κ. Μητσοτάκη θὰ «περάσουν» τὸ μεταρρυθμιστικὸ πρόγραμμά τους. Μιὰ τετράδα τους θὰ ξαναβρεθεῖ ὅταν, μετὰ τὴ μεταπολίτευση, στὸ τελευταῖο στάδιο διακυβέρνησης τῆς Νέας Δημοκρατίας, θὰ ξαναπαίξει σημαντικὸ ρόλο στὸ νεοϊδρυμένο Πανεπιστήμιο Κρήτης, νομίζω πάλι χάρις στὴν ὑποστήριξη τοῦ Κ. Μητσοτάκη: ὁ Ν. Γιάνσογλου θὰ διοριστεῖ ἀναπληρωτὴς γενικός διευθυντὴς Ἀνώτατης Ἐκπαίδευσης μὲ τομέα ἀρμοδιότητας τὰ νέα Πανεπιστήμια, ὁ Δ. Κατάκης ἀντιπρόεδρος τῆς Δ. Ε. τοῦ Πανεπιστημίου Κρήτης καὶ ὁ Σπ. Γεωργόπουλος ἀναπληρωματικὸς τῆς μέλος ἐνῶ ὁ τέταρτος, ὁ μόνος πού παράμεινε στὸ Δημόκριτο, χωρὶς νὰ καθηγητοποιηθεῖ, ὁ Α. Κωστίκας, θὰ γίνῃ ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ δραστήρια μέλη αὐτῆς τῆς Δ.Ε. Πιθανόν μιὰ τρίτη ὁμάδα, οἰκονομολόγων τοῦ ΚΕΠΕ, νὰ δούλεψε ἐπίσης στὴ διατύπωση αὐτοῦ τοῦ νομοσχεδίου.

Σὲ μιὰ σειρά ἄρθρων τοῦ στὴν ἐφημερίδα Ἐλευθερία (11, 13 καὶ 14 Σεπτεμβρίου 1966) ὁ Κ. Μητσοτάκης ἐκθέτει τὶς ἀπόψεις του γιὰ τὸ ρόλο καὶ τὴ σημασία τῆς ἀνώτατης Παιδείας καὶ τῆς ἔρευνας γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ ἔθνους, περιγράφει τὴ σημερινὴ κατάστασή της καὶ τὰ προβλήματα πού τίθενται, ἐκθέτει τὸν τρόπο ἀντιμετώπισής τους καὶ τὴ γενικότερη στρατηγικὴ τὴν ὁποία εἰσάγει μὲ τὸ νομοσχέδιό του. Τὰ ἄρθρα ἀρχίζουν μὲ μιὰν ἀναφορά στὴν ἀγγλικὴ ἐκθεση τοῦ Robbins, ἀκόλουθα ἀναφέρουν συνοπτικὰ τὶς ὀντως τεράστιες προόδους τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς τεχνολογίας. Τονίζεται ἡ σημασία τῶν ἀμέσων ἐπιπτώσεων τῆς ἀλματώδους αὐτῆς ἀναπτύξεως στὸς οἰκονομικούς καὶ κοινωνικούς τομεῖς: ἡ ἐπιθώση τοῦ ἔθνους ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν ἐκσυγχρονισμό τῶν ΑΕΙ καὶ τὴν ἀνάπτυξη τῆς ἔρευνας. Ἔτσι θέτονται προβλήματα κρατικοῦ συντονισμοῦ καὶ ἀναμόρφωσης τῆς δομῆς τῶν ΑΕΙ. Γιὰ τὴν ἐναρμόνιση καὶ τὸν γενικότερο προγραμματισμὸ φαίνεται νὰ παίρνει ὁ Μητσοτάκης ὡς ὑπόδειγμα τὸ ἀγγλικὸ Universities Grant's Committee στὸ ὅποιο καὶ ἀναφέρεται (τὸ μεταφράζει «Ἐπιτροπὴ Πανεπιστημιακῆς Ἐπιχορηγήσεως»). Σημειώνει ὅτι σ' αὐτὴ τὴν Ἐπιτροπὴ, ὅπως ἄλλωστε καὶ στὴ διοίκηση τῶν ἀγγλικῶν πανεπιστημίων πλειοψηφοῦν τὰ μὴ πανεπιστημιακὰ μέλη. Παρατηρεῖ ὅτι στὴ χώρα μας κάτι τέτοιο ἔβριζε γιὰ πρώτη φορά διεθνῆς ὁμάδα ἐπιστημόνων ὑπὸ τὸν γάλλο πρύτανι Cappelletti στὸ πρῶτο συνέδριο γιὰ τὸ Πανεπιστήμιο τῆς Πάτρας τὸ 1964. Μιὰ τέτοια Ἐπιτροπὴ θὰ ἀποτελέσει τὸ ἐνδιάμεσο ὄργανο μετὰ τὴ Κυβερνήσεως καὶ ΑΕΙ καὶ θὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἀνεξαρτησία τῶν Ἀνωτάτων Ἐκπαιδευτικῶν Ἰδρυμάτων ἀπὸ πολιτικὰ παρεμβάσεις. Ἄλλωστε τὴν ἀ-

νεξαρτησία τους καὶ τὴν ἀκαδημαϊκὴ ἐλευθερία ὀρίζει ὡς πρὸς τὸ ἀκαδημαϊκὸ προσωπικὸ σὰν τὴν ἐξασφάλιση ἴσων δικαιωμάτων, ἀνεξάρτητα καταγωγῆς, φύλου, θρησκείας, πολιτικῶν πεποιθήσεων, σὰν τὴν δυνατότητα ἐλεύθερης διατύπωσης τῶν ἰδεῶν στὴ διδασκαλία καὶ ὡς πρὸς τὰ Ἰδρύματα σὰν τὴν αὐτοτέλεια στὴν ἐσωτερικὴ τους διοίκηση καὶ λειτουργία. Ἡ δημοκρατικὴ δομὴ στηρίζεται στὴν ἀποτροπὴ τῆς μονοπώλησης ἐνὸς κλάδου ἐπιστήμης ἀπὸ ἓνα πρόσωπο, στὶς φιλικὲς σχέσεις μετὰ τὴν καθηγητῶν καὶ φοιτητῶν καὶ στὴ συμμετοχὴ λειτουργῶν ὄλων τῶν βαθμίδων τοῦ καθηγητικοῦ προσωπικοῦ στὴ σύγκλητο. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά οἱ πρόοδοι τῆς ἐπιστήμης καὶ ἡ ἀνάγκη δημιουργίας πληθώρας ἐιδικοτήτων («ὄλου φάσματος») ὀδηγεῖ στὴν ἀνάγκη τῆς ὑπάρξεως εὐλιγισίας στὰ προγράμματα σπουδῶν, ἡ ὁποία ἐπιτυγχάνεται μὲ τὴν καθιέρωση τοῦ Τμήματος. «Ἡ ὀργανωτικὴ καὶ λειτουργικὴ αὐτὴ ἀναμόρφωση τῶν Ἰδρυμάτων Ἀνώτατης Παιδείας θεωρεῖται σὰν μιὰ ἀπὸ τὶς μεγάλες συμβολές στὴν ἐκπαιδευτικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ πρόοδο» παρατηρεῖ. Ἀκολουθῶς τονίζει τὴ σημασία τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας καὶ τῶν μεταπτυχιακῶν σπουδῶν. Ἐπιμένει ὅτι μιὰ μακριὰ θητεία πρυτανικῶν ἀρχῶν εἶναι ἀναγκαῖα γιὰ τὴν δυνατότητα ὀλοκλήρωσης τιθεμένων προγραμματισμῶν ἀλλὰ φρονεῖ ὅτι παρ' ὅλα αὐτὰ εἶναι δύσκολη ἡ προσαρμογὴ παλαιῶν Ἰδρυμάτων στὰ νέα ὀργανωτικὰ σχήματα καὶ στὸ νέο πνεῦμα. Τὰ νέα Ἰδρύματα θὰ εἶναι οἱ φορεῖς τῆς ἀλλαγῆς. Οἱ παρατηρήσεις του αὐτῆς, λέγει, περιγράφουν τὸ τί συμβαίνει, καὶ τὶς ἀλλαγές οἱ ὁποῖες προγραμματίζονται ἢ ἔχουν ἤδη ἐπιτελεσθεῖ στὶς προηγμένες χώρες.

Στὸ δεύτερο ἄρθρο τοῦ ἀσχολεῖται ἐιδικότερα μὲ τὰ ἐλληνικὰ πράγματα. Παρατηρεῖ ὅτι τὸ 1965 φοιτοῦσαν 50.000 σπουδαστές, ἡ ἀναλογία τῶν 55 σπουδαστῶν σὲ 10.000 κατοίκους στὴ χώρα μας εἶναι εὐνοϊκώτερη ἀπὸ ἐκεῖνη τῶν 40 γιὰ τὴ Δυτικὴ Εὐρώπη. Αὐτὴ ὅμως ἡ εὐνοϊκὴ ἐντύπωση παύει ὅταν ἐξετασθεῖ ἡ κατανομή τῶν σπουδαστῶν κατὰ κλάδους ἐπιστήμης. Καὶ ἡ ποιότητα τῶν σπουδῶν πάσχει. Ἡ ἀναλογία φοιτητῶν πρὸς διδασκτικὸ προσωπικὸ ἀπὸ 1:2 ὡς 1:16 στὶς προηγμένες χώρες εἶναι κατὰ μέσο ὄρο στὴ χώρα μας 1:40 (ἢ ἀκόμα 1:80 σὲ ὀρισμένες σχολές). Τὰ μαθήματα διεξάγονται ὑπὸ μορφὴ ἀμφοθεατρικῆς παραδόσεως, τὰ προγράμματα σπουδῶν εἶναι ὑπερφορτωμένα, ἐγκυκλοπαιδικὰ, ρηχὰ, ὄχι σύγχρονα. Μόνον ὀρισμένους κλάδους θεραπεύουν ἐνῶ σὲ ἄλλους δὲν μπορεῖ νὰ καταρτισθοῦν ἐπιστήμονες στὴν Ἑλλάδα. Οἱ μεταπτυχιακὲς σπουδὲς ἀπουσιάζουν. Εἶναι χαρακτηριστικὸ, τονίζει, ὅτι μόνον τὸ 40-50% τῶν ἐλλήνων γιατρῶν καταφέρνουν νὰ περάσουν τὶς ἐξετάσεις ἀδειας ἐξασκήσεως ἐπαγγέλματος στὶς ΗΠΑ. Ἡ Ἑλλάδα (μὲ ἐξαίρεση μόνον μιὰ χρονιά) εἶναι σταθερὰ ἡ πρώτη χώρα σὲ ποσοστὸ ἀποτυχίας. Τὰ ἐπιστημονικὰ συγγράμματα εἶναι πεπαιτωμένα ἢ ἀνύπαρκτα. Οἱ ἐλλείψεις σὲ αἰθώσες διδασκαλίας, ὄργανα, φθάνουν σὲ ὀρισμένες περιπτώσεις σὲ ἀκράτεια ὄρια. Ἄλλωστε καὶ στὸν ἐρευνητικὸ τομέα ἡ Ἑλλάδα δὲν εἶναι ἀξιολογῆλη. Μόνον τὸ 0,2% τοῦ ΑΕΠ δαπανᾶται γιὰ ἔρευνα ἐναντι τοῦ 1,7%-3,7% γιὰ τὶς προηγμένες χώρες. (Ἡ κατάσταση αὐτὴ δὲν φαίνεται νὰ ἔχει ἀλλάξει οὔτε τὸ 1978, ὅπως δείχνει μελέτη τοῦ Ὑπουργείου Ἐρευνας καὶ Τεχνολογίας Δ. Ἀγραφιῶτης, Δ. Δεμιόζος, Ι. Σκαρέντζος καὶ Δ. Σωτηρίου: Στοιχεῖα μιᾶς ἐλληνικῆς ἐπιστημονικῆς καὶ τεχνολογικῆς πολιτικῆς γιὰ τὴν δεκαετία τοῦ '80. Ὀκτώβριος 1982, στὴ σελίδα 15). Τὸ 1'19 τῶν δαπανῶν γιὰ τὴν ἔρευνα ἀντιστοιχεῖ σὲ ἔρευνα διεξαγόμενη στὰ ΑΕΙ. Ἡ

υπόλοιπη είναι της δικαιοδοσίας ιδρυμάτων των Ύπουργείων Γεωργίας, Έθνικης Άμυνας, Υγιεινής, Βιομηχανίας, Έμπορίου και Δημοσίων Έργων. Κύριοι χώροι διεξαγωγής της ακαδημαϊκής έρευνας είναι τὰ Πανεπιστήμια Άθηνών. Θεσσαλονίκης, ΕΜΠ και ή Άνώτατη Γεωπονική Σχολή (ή σχετικά περισσότερη έρευνα διεξάγεται στην Ίατρική, Φυσικομαθηματική και Γεωπονική και ή σχετικά λιγότερη στό Πολυτεχνείο). Η έρευνα έχει χαρακτήρα άτομικό, όχι ομαδικό, και είναι σπανίως διεθνούς επιπέδου. Οί γηραιότεροι καθηγητές είναι ακατάλληλοι νά καθοδηγήσουν σύγχρονη έρευνα και συνήθως έτεροασχολούνται. [Για μία περισσότερο σύγχρονη περιγραφή της έρευνητικής δραστηριότητας στον έλληνικό χώρο δές και Κ. Κριμπά: «1977: Η έρευνα στην Έλλάδα». Πολίτης 1977 τεύχος 15 σελίδες 62-69]. Άλλο σημαντικό χαρακτηριστικό της Άνώτατης Παιδείας στη χώρα μας είναι, κατά τον Μητσοτάκη, ή άπουσία σύνδεσης της μέ τις αναπτυξιακές προσπάθειες. Η διοίκηση και έσωτερική λειτουργία των ΑΕΙ, παρατηρεί, δέν έχει μεταβληθεί. Δέν έχει δηλαδή κατορθωθεί νά ισχύσει καμιά από τις παραδεδεγμένες και διεθνώς ισχύουσες σύγχρονες άρχές τις όποιες ο Μητσοτάκης έχει αναφέρει προηγουμένως. Άλλά υπάρχουν και χειρότερα: Οί καθηγητικές έκλογές δέν είναι ή διάβλητες αλλά πολλές φορές έπικρατεί ή προσωπική εύνοια. ή συγγένεια ή άνευθνες παρεμβάσεις. Η διάθεση των συγγραμμάτων γίνεται κατά έκθιαστικό τρόπο και οί έξετάσεις των φοιτητών δέν είναι αδιάβλητες. Η Πολιτεία από τό 1963 ως τό 1966 τριπλασίασε την οικονομική ένισχυση των ΑΕΙ, εκείνα όμως έδειξαν, τουλάχιστον για τις έπενδύσεις, χαμηλή άπορροφητικότητα. Έπίσης, άπουσίασαν από αυτά οί μεταρρυθμιστικές τάσεις. Στο τρίτο άρθρο του καθώς και στην εισηγητική έκθεση του νομοσχεδίου έκθέτει την «ριζική αναμόρφωση» πού σχεδιάζει.

Το Νομοσχέδιο Μητσοτάκη προβλέπει την ίδρυση μιάς άποκεντρωμένης ύπηρεσίας, όπως την ονομάζει, ενός δηλαδή ένδιάμεσου οργάνου μεταξύ των Ύπουργείων Συντονισμού και Παιδείας από τη μιά μεριά και των ΑΕΙ από την άλλη, του ΕΣΑΠΕ, (Έθνικου Συμβουλίου Άνώτατης Παιδείας και Έρευνας). «Η επίτευξη συνδέσεως και έναρμονίσεως μεταξύ κρατικών έπιδιώξεων, δραστηριότητας του κοινωνικού περιβάλλοντος και λειτουργίας Ίδρυμάτων Άνώτατης Παιδείας» οδηγεί στην κοινή έποπτεία των δύο Ύπουργών. Τό ΕΣΑΠΕ είναι συντονιστικό αλλά και καθοριστικής σημασίας όργανο. Άποτελείται κατά την πρώτη έφαρμογή του νόμου από 8 τακτικούς καθηγητές των ΑΕΙ, πού όρίζονται από τὰ Ίδρύματά τους (άργότερα μέ την αύξηση των ΑΕΙ ο αριθμός αυτός θά αύξανε), 6 άνωτερους κρατικούς ύπαλλήλους, ένα μέλος του Παιδαγωγικού Ίνστιτούτου και από 15 μέλη έπιστήμονες και πρσωπικότητες των παραγωγικών κλάδων της οικονομίας, τὰ όποια επιλέγουν οί δύο έποπτεύοντες Ύπουργοί. Τό ΕΣΑΠΕ καταρτίζει μελέτες για την Άνώτατη Παιδεία και προγραμματίζει την ανάπτυξη της, άποφασίζει την ίδρυση νέων Σχολών και Ίνστιτούτων έρευνας, έγκρίνει τούς οργανισμούς των ΑΕΙ και τὰ προγράμματα σπουδών τους, έπιλαμβάνεται της κατοχύρωσης και της ίσοτιμίας πτυχίων και άποφασίζει για τόν αριθμό των εισακτέων. Τέλος έχει τόν τελευταίο λόγο, δηλαδή επιλέγει, μεταξύ δύο προτεινόμενων από τις Συγκλήτους τους, τόν Πρύτανη και Άντιπρύτανη κάθε νέου Ίδρύματος (οί όποιοι μπορούν νά είναι έξωπανεπιστημιακοί). Έκλέγει τούς κοσμήτορες και τούς πέντε πρώτους

Καθηγητές των νέων Ίδρυμάτων. Η Έρευνα ύπάγεται στό ΕΣΑΠΕ, άφού τὰ ΑΕΙ και τὰ Κέντρα Έρευνών (πού θά μετασηματίζοντουσαν στό Ίνστιτούτο Μεταπτυχιακών Σπουδών) είναι οί τόποι διεξαγωγής του μεγαλύτερου μέρους της έρευνας.

Κάθε νέο Ίδρυμα θά άποτελείται από Τμήματα «άναφερόμενα σε συγκεκριμένους τομείς της έπιστήμης» (πού δέν θά συνδέονταν κατανάγκη μέ άπονομή ιδιαίτερου πτυχίου). Οί βαθμίδες των Καθηγητών θά είναι τρεις (Α, Β και έπικουρικός). Η σχέση διδασκομένων διδασκόντων όρίζεται σε 15:1 για τις Σχολές θετικών Έπιστημών και Τεχνολογίας, 30:1 για τις υπόλοιπες. Στο νομοσχέδιο ύπάρχουν και τρεις παράγραφοι πού ισχύουν και για τὰ παλαιά ιδρύματα και άφορούν άπαγορευτικές διατάξεις για έτεροασχόληση, για έκλογή συγγενών και για έξαναγκασμό σε άγορά πανεπιστημιακών συγγραμμάτων (τό τελευταίο παράπτωμα επιφέρει και την ποινή της άπόλυσης). Τέλος ιδρύονται τό Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ίωαννίνων, ή Ίατρική Σχολή Καβάλας, ή Πολυτεχνική Λαρίσης, και δίνεται ή δυνατότητα ίδρυσης Ίονίου Άκαδημίας στην Κέρκυρα μέ Σχολή Καλών Τεχνών. Η διάταξη όμως πού συγκεντρώνει τὰ ομαδικά πυρά είναι ή ίδρυση Ίνστιτούτου Μεταπτυχιακών Σπουδών στην Άθήνα-Πειραιά από τό Δημόκριτο, τὰ Γενικά και Ειδικά νοσοκομεία της περιοχής και τό ΚΕΠΕ.

Το Νομοσχέδιο αυτό, πού περιέχει όλο τό όραμα των άμερικανομαθημένων, βρήκε πολέμιους και την Ένωση Κέντρου και τη Δεξιά, και τό καθηγητικό κατεστημένο και τούς φοιτητές, καθένα για διάφορους λόγους. Οί φοιτητές έχουν άλλες άσχολίες. Στο Γ΄ Συνέδριο της ΕΦΕΕ, τόν Μάιο του 1966 άσχολούνται μέ καθαρά πολιτικά θέματα χωρίς άμεση σχέση μέ την Παιδεία (κατάργηση των έκτακτων μέτρων, νομοποίηση του ΚΚΕ, κατάργηση της έλληνοαμερικανικής συνθήκης κ.ά.). Κι όταν τό νομοσχέδιο γίνεται δημοσίο «περί άλλα τυρβάζουν»: άσχολούνται μέ τις φοιτητικές διώξεις πού έχουν ένταθει και μέ τόν πόλεμο του Βιετνάμ. Όταν τέλος στις 11 Ίουλίου 1966 άσχολούνται και μέ αυτό, είναι για νά ταχθούν και εκείνοι αντίθετοι άφού δέν ίκανοποιούνται τὰ φοιτητικά αίτήματα, δηλαδή ή δημοσιοποίηση (άνάγνωθι άνωτατοποίηση στη νεώτερη όρολογία) των Βιομηχανικών Σχολών, ή ίδρυση του Άττικού Πανεπιστημίου, ή κατοχύρωση του άσύλου και ή συμμετοχή τους στη Σύγκλητο. Άσκοούν κριτική για τις ύπεραρμοδιότητες του ΕΣΑΠΕ, τόν κυβερνητικό καθορισμό των μελών του, τη συμμετοχή του Δημόκριτου στις μεταπτυχιακές σπουδές...

Έντονότερη και άμεσότερη είναι ή αντίδραση των καθηγητών. Στις 7 Ίουλίου 1966 συνεδρίασε ή Σύγκλητος του Πανεπιστημίου Άθηνών μέ συμμετοχή (πράγμα πρωτοφανές) των πρυτανικών άρχών του Πανεπιστημίου Θεσ/νίκης και του ΕΜΠ. Σ' αυτή τη συνεδρίαση όλοι καταφέρθηκαν έντονότατα κατά του νομοσχεδίου. Έπισκέψεις των πρυτάνεων στον πρθυπουργό (9.7.1966), δηλώσεις τους, ύπομνήματα, άκόμα και ή άπειλή δι θα παραδώσουν τὰ κλειδιά των ΑΕΙ «στον Άνώτατο Άρχοντα!» Τό Νομοσχέδιο πρέπει «νά άποσυρθεί αυτούσιο ως άνεπίδεκτον τροποποιήσεων» είναι «άπαράδεκτον» «άντισυνταγματικόν» «Νομοσχέδιον πλήρους άποδιοργανώσεως της Άνωτάτης Παιδείας» «άνεφάρμοστον» άκόμα και «έθνοκτόνον». Συνεικόουροι των Πρυτάνεων (άν και τούς συστήνει νά αναστείλουν τις προς την Κυβέρνησην έχθροπραξίες τους) έρχεται ο Π. Κανελλόπουλος, ο όποιος δηλώνει δι ή ΕΡΕ δέν θά τό ψηφίσει. Έτσι ούσιαστικά τό μέλλον του νομοσχεδίου έχει κριθεί.

Σε μιά σειρά άρθρων στην *Καθημερινή*, ο Π. Χρήστου, τότε πρόεδρος του Πανεπιστημίου Θεσ νίκης (17, 18, 19, 20, 22 και 23 Νοεμβρίου 1966) υπεραμύνεται, σε διαλλακτικό είναι αλήθεια ύφος, των παλαιών ιδρυμάτων. Αντικρούει την κατηγορία του νεοτισμού παρατηρώντας ότι μόνο 5% των καθηγητών είναι γιοί καθηγητών ποσοστό απόλυτα φυσιολογικό, αφού υπάρχει τάση αλλά και διευκόλυνση για εξάσκηση του ίδιου επαγγέλματος από πατέρα σε γιο χωρίς να χρειάζεται να εξασκηθεί ιδιαίτερη ευνοία (σε άλλους κλάδους, παρατηρεί, τούτο συμβαίνει σε μεγαλύτερο βαθμό, όπως στους πολιτικούς). Τό ποσοστό των καθηγητών που είχαν πατέρα γεωργό είναι 22%, πράγμα που δείχνει μιά μεγάλη κοινωνική κινητικότητα. Αλλά ο Χρήστου αντιπαρέρχεται τό ουσιώδες ζήτημα (πού ούτε ο Α. Παπανδρέου έθιξε στά άρθρα τά όποια παρακάτω θά μνημονεύσουμε, αλλά πού τό έθιξε φαίνεται ο Κ. Μητσολάκης). Οί καθηγητικές εκλογές δέν ήσαν συνήθως οί όρθές: άλλοι είδους ευνοίες, ταμπού, φόβοι και προκαταλήψεις οδηγούσαν τίς ψήφους και όχι ή επίλογή του ίκανοτέρου. Ο πλέον δουλοπρεπής, συμβιβα-

στικός και συμβατικός, σθησμένος και πάντως ό άνήκων στην αϋλή ισχυρού, εκείνος πού δέν θά θέσει προβλήματα ανανέωσης ούτε θά ταρακουνήσει τά λιμνάζοντα νερά, έχει συνήθως τίς περισσότερες πιθανότητες εκλογής, όπως και εκείνος τής ίδιας χώρας σπουδής μέ τούς εκλέκτορες του, των ίδιων πολιτικών φρονημάτων, ό ακίνδυνος επαγγελματικά αλλά και ό πνευματικά ωχελής. Ότι είχαν δημιουργηθεί κατ' επανάληψη σκάνδαλα μέ εκθιαστικές πωλήσεις σε υπέρογκες τιμές πανεπιστημιακών συγγραμμάτων είναι πασιφανές και από τίς καταγγελίες των φοιτητών αλλά και από τίς «έλαφρές» δυστυχώς τιμωρίες καθηγητών πού είχαν υποπέσει στό αδικήμα. (Τόσο λίγη ευαισθησία υπήρξε σ' αυτό τό θέμα ώστε προσωρινά απολυθείς, *τύχη άγαθη*, να εκλεγεί λόγω τής ανύπαρκτης έπιστημοσύνης και του ήθους του άργότερα και ακαδημαϊκός). Ό Π. Χρήστου όρθά παραπονιέται ότι ή όποια προσφορά των Καθηγητών δέν εκτιμάται κατ' άξίαν. Οί φοιτητές έχουν πληθυνθεί, τά έπιστημονικά όργανα είναι λίγα, ακόμα κι ό μισθός των Καθηγητών από τό 1934, όποτε αντιπροσώπευε 145%, του μισθού του άρεοπαγίτη, τό 1964

έχει φτάσει να ανέρχεται μόνο στο 52% αυτού του μισθού. Συγχρόνως όμως αποφεύγει να θίξει το θέμα της ετεροαπασχόλησης των Καθηγητών. Έκεί όμως στο όποιο είναι ελάχιστα πειστικός, ξνών είναι άσφαλώς ειλικρινής, είναι τό θέμα των μεταρρυθμιστικών προσπαθειών των Καθηγητών. Κι αυτές πού είχαν αναληφθεί από μιά μειοψηφία (στην όποία φαίνεται ότι ό Χρήστου άνήκε), ήταν μικρές μεταρρυθμιστικές διευθετήσεις, δέν προερχόντουσαν από τό νέο δραμα, πού εκθέτουν τόσο ό Α. Παπανδρέου, όσο κι ό Κ. Μητσοτάκης στα άρθρα τους. Κι ό λόγος είναι άπλός. Ή μεγάλη επιστημονική αλλαγή έχει επιτελεσθεί στην Άγγλία και στις ΗΠΑ στις θετικές επιστήμες λίγο πριν τον πόλεμο και μέχρι τά χρόνια πού ιστορούμε. Οί ευρωπαίοι, και κυρίως οί περιφερικοί, όπως οί Έλληνες, έχουν μείνει άπομονωμένοι, άπληροφόρητοι για τό τί είχε συμβεί. Σημαντικές επιστημονικές προσωπικότητες της όλκής του Σαργιάννη και του Ζέρβα δέν μπόρεσαν εύκολα να παρακολουθήσουν την κίνηση: Ό Γιάννης Σαργιάννης δέν μπορούσε να καταλάβει ότι ή φυσιολογία έρμηνευόταν σχεδόν άποκλειστικά με τή βιοχημεία και ήταν καχύποπτος ως προς τή γενετική, ένω ό Λεωνίδας Ζέρβας δέν παραδεχόταν ότι στα χρόνια της δεκαετίας του '50 και στις άρχές του '60 είχαν γίνει βασικά βήματα για τήν κατανόηση της πρωτεϊνοσύνθεσης πού ένέπιπτε μάλλον στην κατανόηση βιολογικών μηχανισμών παρά σε όργανικές αντίδράσεις. Ήν τά μεγαλύτερα επιστημονικά μας όνόματα είχαν όχι μόνο λαχανιάσει αλλά μείνει πίσω τί να περιμένει κανείς από τους πεζικάριους; Οί δομικές αλλαγές πού προτεινόταν ήταν σύμφυτες με τίς νέες καταστάσεις και άνάγκες στην έρευνα και στην εκπαίδευση. Και ή ισχυρά νομοκρατούμενη πανεπιστημιακή (και έλληνική) κοινωνία δέν μπορούσε να κατανοήσει τή νέα κατάσταση πού διαμορφωνόταν: άντί να άπαντά ούσιαστικά στα προβλήματα και τίς προκλήσεις προτείνει μικροδιδευθετήσεις ή άπαντά με ύπεκφυγές και σοφίσματα.

Κάπως έτσι άλλωστε άντιμετωπίζει και τό νομοσχέδιο ό Κ.Δ. Γεωργούλης, στοχαστής και ό ειδικός της δεξιάς στα θέματα Παιδείας (Καθημερινή 18.9.1966). Ήπεραμύνεται των Καθηγητών και δίκαια παρατηρεί ότι παραγνωρίζονται οί προσπάθειές τους αλλά τηρεί άρνητική στάση στις μεταρρυθμίσεις πού περιέχει τό νομοσχέδιο Μητσοτάκη.

Είναι βέβαιο ότι τό Νομοσχέδιο αυτό έδινε όντως λαθή σε πολλές καλόπιστες κριτικές και έπιφυλάξεις. Ήτσι ό Ε. Παπανούτσος σε δύο άρθρα του στο Βήμα (20 και 21.9.1966) άφου πρώτα διατυπώσει τους σκοπούς της Άνώτατης Παιδείας και θυμίζει ότι ή Ένωση Κέντρου, ως Κυβέρνηση, είχε πρόθεση να έπιληφθεί του θέματος αλλά δέν πρόφτασε, χαρακτηρίζει αξιόπαινη τήν πρωτοβουλία αλλά πολιτικό λάθος τήν κατάθεση του νομοσχεδίου από τους δύο ύπουργούς, Συντονισμού και Παιδείας. Τό λάθος φάνηκε διότι «ζητήματα τόσο μεγάλης έθνικής σημασίας και τόσο έναισθητα μόνο ισχυρές κυβερνήσεις, πρόσφατα τιμημένες με τήν ψήφο του λαού και κοινοβουλευτικά αυτόδύναμες μπορούν να τά άντιμετωπίσουν με κύρος». Ή Κυβέρνηση Στεφανόπουλου δέν έχει ούτε τό ένα ούτε τό άλλο. Οί Πρωτάνεις τήν πολεμοδν, και «ή πολιτική παράταξη πού στηρίζει τήν Κυβέρνηση και έμβλημα της έχει τίποτα να μή θιγεί... επειδή τάχα... είναι sacrosanctum» άποδοκιμάζει τήν προτεινόμενη μεταβολή. Στο Νομοσχέδιο, κατά τον Ε. Παπανούτσο, οί άποδεκτές καινοτομίες είναι ή καθιέρωση μακράς θητείας (5ετίας) για τίς πρυτανικές άρχές και τους κοσμητόρες των

Σχολών, ή κατάργηση της έδρας, ή είσαγωγή του θεσμού του «έπισκέπτη» καθηγητή, ή κλιμάκωση των καθηγητών σε 3 βαθμίδες, και ή θέσπιση των αναλογιών μεταξύ διδασκομένων-διδασκόντων. Διαφωνεί με τίς νομοτεχνικές ύπεκφυγές με τίς όποιες είναι «διάτρητο» τό νομοσχέδιο, τίς έξουσιοδοτήσεις για Β.Δ., τίς ύπεραρμοδιότητες του ΕΣΑΠΕ, δεδομένης της σύνθεσής του, και τέλος διαφωνεί με τήν ίδρυση του Ίνστιτούτου Μεταπτυχιακών Σπουδών.

Ό Άνδρέας Παπανδρέου στα δύο σημαντικά άρθρα του στην έφημερίδα τό Βήμα (31.7. και 2.8.1966) συμφωνεί σε μεγάλο βαθμό με τον Ε. Παπανούτσο. Στα άρθρα αυτά τοποθετεί όλόκληρο τό πρόβλημα της Άνώτατης Παιδείας και Έρευνας στή χώρα μας. «Ή εκπαίδευση» γράφει «πού δίνει τά έφόδια στον άνθρωπο να άντιληφθεί τον κόσμο και να γίνει ό μύστης της φυσικής τάξεως έχει συγχρόνως έθνική και κοινωνική άποστολή. Είναι τό κλειδί για τό μέλλον του έθνους, τό θεμέλιο της προόδου μέσα στο σύγχρονο κόσμο. Κανένα έθνος δέν μπορεί να μπει στις τάξεις των συγχρόνων κοινωνιών χωρίς εκπαιδευμένους πολίτες για τή λειτουργία των έργοστασίων, τήν καλλιέργεια της γής, τή διοίκηση των οργανισμών και τήν καθοδήγηση των κυβερνήσεων», «ή λαϊκή παιδεία γίνεται ό βιολογικός ρυθμιστής της κοινωνίας και τό μέσο για κοινωνική δικαιοσύνη». Ήσχυρίζεται ότι ή συντηρητική παράταξη, φοβούμενη να άποδεσμεύσει τίς δυνάμεις των λαϊκών στρωμάτων, κρατά τήν παιδία «όλιγαρχική». Άκόλουθα, πιστοποιεί ότι «ή χώρα μας δέν παίρνει σοβαρό μέρος στην άμιλλα [για τήν επιστημονική έρευνα] των έθνων». Ή κατάσταση όφείλεται διότι «τά ύπάρχοντα ιδρύματα έχουν άντιγράψει τή δομή των προπολεμικών κεντροευρωπαϊκών πανεπιστημίων», όπου μικρό ποσοστό της νεολαίας, περίπου τό 1% εκείνων οί όποιοι άποφοιτούν από τό Γυμνάσια, άκολουθούσε πανεπιστημιακές σπουδές. Ό θεσμός της καθηγητικής έδρας, ή άπουσία διαβαθμίσεων στην άκαδημαϊκή ίεραρχία (οί βαθμοί του βοηθού, έπιμελητή άκόμα και Ήψηγητή άποτελούν ύπηρετικές βαθμίδες), ή μορφή του διδακτικού προγράμματος, έγκυκλοπαιδικού και φορτωμένου με ύποχρεωτικά μαθήματα, ή από έδρας διδασκαλία και ή άνυπαρξία μεταπτυχιακών σπουδών «και συνεπώς έρευνητικής δραστηριότητας» στοιχειοθετούν τήν έλληνική πραγματικότητα. Ή εικόνα αυτή συμπληρώνεται άν παρατηρήσουμε ότι οί σχέσεις μεταξύ καθηγητών και φοιτητών παίρνουν τή μορφή σχέσεων μεταξύ έργοδότη-έργατη.

«Τό έργο της μεταρρυθμίσεως της άνώτατης παιδείας είναι έθνική υπόθεση και δέν πρέπει να άφεται άσυντόνιστα στις έπιθυμίες και τά άλληλοσυγκρούμενα συμφέροντα πολιτικοποιημένων όμάδων της άκαδημαϊκής τάξεως». Γι' αυτό βλέπει τή δημιουργία συμβουλευτικού όργάνου στο Ήπουργείο Παιδείας πού θα περιλαμβάνει όμως Έλληνες άκαδημαϊκούς και εκπροσώπους των επιστημονικών όργανισμών της χώρας. θεωρεί ότι τό άκαδημαϊκό κατεστημένο κακώς διαμαρτύρεται για τήν δήθεν κατάργηση της άνεξαρτησίας του άφου δέν στάθηκε φρουρός της πνευματικής (και πολιτικής) έλευθερίας. Ψέγει τους καθηγητές για τό «τί συμβαίνει συχνά με τήν κατάληψη καθηγητικών έδρών» και θεωρεί ότι ή νέα επιστημονική γενιά πρέπει να βρει μιά στέγη γιατί μεγάλο ποσοστό των νέων επιστημόνων έχει δυναμικό «ύψηλό, και συγκρίνεται με διεθνή επίπεδα». Τό σχέδιο Μητσοτάκη «περιλαμβάνει και θετικές θέσεις πού είχαν διατυπωθεί από πεπειραμένους επιστήμονες στους όποιους ή κυ-

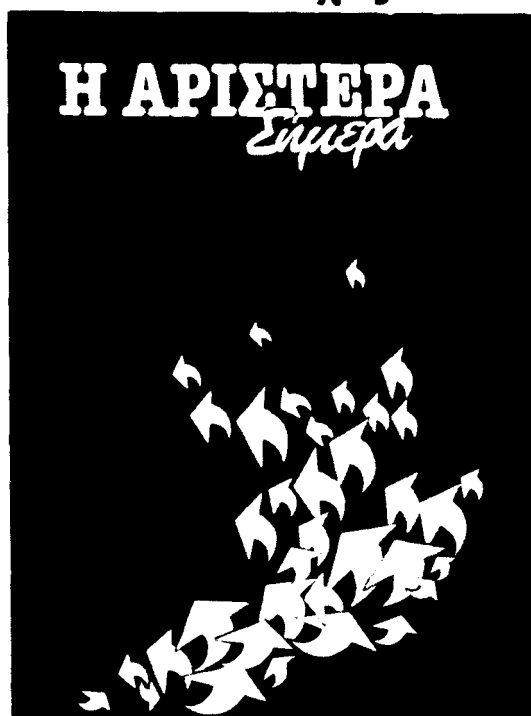
θέρνηση της Ε.Κ. είχε αναθέσει τη μελέτη του Πανεπιστημίου Πατρών. Πέρα από τις θέσεις αυτές όμως, κρύβονται ύποπτες διατάξεις που μετατρέπουν το σχέδιο σε όχημα για την «εισβολή» των καιροσκόπων στα άνωτατα Ίδρύματα. Έξ' άλλου μία ύγιης μεταρρύθμιση είναι άσυμβίβαστη με την καταστροφική ψύχωση των μεταϊουλιανών κυβερνήσεων που... εξαθλίωσαν το Πανεπιστήμιο Πατρών». Είναι φανερό ότι αναφέρεται και στους παλιούς συνεργάτες του που προσχώρησαν στον Κ. Μητσοτάκη. Τά ύποπτα σημεία του νομοσχεδίου είναι πρώτα η ίδρυση του Ίνστιτούτου Μεταπτυχιακών Σπουδών «έξαρτημένο από μη ακαδημαϊκούς οργανισμούς όπως ο Δημόκριτος, το ΚΕΠΕ και διάφορα νοσοκομεία. Το νομοσχέδιο δίνει τη δυνατότητα σε καιροσκόπους να χρίζουν διδάκτορες, χωρίς να περάσουν από μια αυστηρή διαδικασία ακαδημαϊκής αναγνώρισεως». Το νομοσχέδιο επιτρέπει επίσης την ανάθεση της θέσης του κοσμήτορα της Σχολής Μεταπτυχιακών Σπουδών σε άλλοδαπό επιστήμονα. Τουτό είναι σφάλμα όπως και η σύνθεση της ΕΣΑΠΕ, η οποία αποτελείται κατά πλειοψηφία από μη ακαδημαϊκούς υπαλλήλους ενώ το όργανο αυτό εκλέγει τους «πρώτους πρυτάνεις... και καθηγητές και —τό χειρότερο— εγκρίνει τα προγράμματα των σπουδών». Βέβαια είναι υπέρ μιας ύγιους μεταρρύθμισης και επιτίθεται σφοδρά εναντίον των Πανεπιστημιακών που θέλουν «να παραδώσουν τα κλειδιά τους στον Βασιλέα(!) Έπρεπε να γνωρίζουν ότι η Άνωτατη Παιδεία υπάγεται στη νόμιμο πολιτική (και μόνο) εξουσία, δηλαδή στο λαό». Υπόσχεται τέλος ότι η Κυβέρνηση του λαού «θα περιλάβει στο πρόγραμμά της τη ριζική αναμόρφωση της Άνωτατης Παιδείας».

Όπως και νάχει τό πράγμα και στο δεύτερο σκέλος, στη νο-

μοθετική μεταρρύθμιση των δομών, οι αμερικανοσπουδασμένοι απέτυχαν στό τέλος του 1966. Μέ την έλευση της δικτατορίας είχαν αποτύχει και στις δύο κύριες και συναφείς τους επιδιώξεις, είχαν όμως καταφέρει τουτό, να καταστήσουν τά θέματα της Άνωτατης Παιδείας και Έρευνας αντικείμενα ευρύτατης συζήτησης από τους πολιτικούς και τό πνευματικό κατεστημένο. Ένα νέο ιδεολόγημα είχε διαμορφωθεί, ή προτεινόμενη μεταρρύθμιση δομών που θά καθιστούσε την Έλλάδα χώρα ή όποια θά βρισκόταν έτσι επιτέλους στην ίδια μετωπική γραμμή άμιλλας μέ τά προηγμένα κράτη. Όρισμένοι αμερικανοσπουδασμένοι στην προσπάθειά τους να «περάσουν» τό πρόγραμμά τους είναι αλήθεια πώς σ' ένα βαθμό άλλαξαν και πολιτικό στρατόπεδο, φέρθηκαν καιροσκοπικά, όπως σημείωνε στό άρθρο του ό Άνδρέας Παπανδρέου. Υπήρξαν όμως ένα σημαντικό τμήμα της κινητήριας δύναμης για τη μεταρρύθμιση. Είναι αξιοσημείωτο, ότι έξαρχής τόσο ή άριστερά όσο και τό φοιτητικό κίνημα τοποθετήθηκαν άρνητικά ή έδειξαν μία αδιάφορη στάση κατά καιρούς, ενώ άρνητικά τοποθετήθηκε και ή δεξιά και ειδικότερα τό καθηγητικό κατεστημένο. Μέ τη λήξη της πρώτης περιόδου διαμάχης (1960-1967) οι ιδέες διαδόθηκαν αλλά οι μάχες χάθηκαν και στά δύο μέτωπα. Τό νέο ιδεολόγημα της μεταρρύθμισης στην Άνωτατη Παιδεία άπόκτησε δύο έκφραστές του στον πολιτικό χώρο, τον Άνδρέα Παπανδρέου και τον Κωνσταντίνο Μητσοτάκη. Όμως αυτό τό, νέο για την Έλλάδα, ιδεολόγημα προερχόταν από μία σχεδόν άμεση και άμεταποίητη μεταφορά θεσμών από τίς χώρες σπουδής των πρωταγωνιστών αυτής της Ιστορίας.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ ΤΟ 2^ο ΤΕΥΧΟΣ

Η ΑΡΙΣΤΕΡΑ
Σήμερα

Θέσεις

ΑΝΑΛΥΣΕΣ — ΚΡΙΤΙΚΗ
ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΑΛΗΣ ΤΩΝ ΤΑΞΩΝ

- Τ. Κυπριανίδης:** Μονεταρισμός και άριστερός νεοφιλελευθερισμός.
- Γ. Μηλιός:** Ίμπεριαλισμός και θεωρίες μητρόπολης - περιφέρειας.
- Τ. Μαστραντώνης:** Κυβερνητική σταθερότητα και άριστερός πραγματισμός.
- Α. Ταρπάκος:** Τό εργατικό κίνημα άπέναντι στην «εργατική συμμετοχή».
- Η. Ίωακειμόγλου:** Για την έννοια του συλλογικού εργατή.
- Α. Lipietz:** Συνέντευξη στις «Θέσεις»
- Κ. Busch:** Ίη διαμάχη για τό νόμο της αξίας στην παγκόσμια άγορά.

ΟΚΤΩΒΡΗΣ-ΔΕΚΕΜΒΡΗΣ 83

5